

ŠVIESA

SAUSIS-VASARIS-KOVAS, 1953

TURINYS

Apie religiją ir jos rolę. M. Galinis..	3
Lietuva bus mūrinė. P. Variakojis..	7
Žygiuotė. Eil. A. Dagilis.	8
Gamtos daina. Eil. R. Baranikas..	8
Revoliucinio poeto kelias	9
Permažai vitaminų maiste. J. J. Kaškiaučius, M. D...12	12
Mylimos ašara. Eil. R. Baranikas..	12
Ksaveras Sakalauskas-Vanagėlis. Dr. A. Petrika...13	13
Vitaminų tyrinėjimai. J. J. Kaškiaučius, M. D....17	17
Dailininkas ir visuomenė. A. Saliotis..	18
Kalinys pabėgo. Eil. Petras Krapas..	21
Žmonija kovoje už duoną. J. E. G.	22
Legenda apie kukuruzo atsiradimą. S. J. Jokubka....24	24
Tvirtos kalėjimo dienos vienodos. Eil. Petras Krapas...27	27
Ligonis. Eil. Dagilis	27
Kolumbus: Amerikos atradėjas. K. Steponavičius...28	28
Nekrasovskis: poetas-patriotas. Doc. St. Paliulis...30	30

ŠVIESA

(The Light)

Political, Scientific and Literary Quarterly Magazine, published by American Lithuanian Workers
Literary Association, 110-12 Atlantic Ave., Richmond Hill 19, N. Y.

Editorial Board: R. Mizara, A. Bimba, J. Gasiunas.

Managing Editor—Anthony Bimba.

Subscription rates: \$1.00 a year; single copy 25c.

Entered as second class matter at the Post Office at Jamaica, New York under the Act of March 3, 1879.

MŪSŲ GREITOSIOS PROBLEMAS

Gerb. Draugės ir Draugai!

Šie metai bus labai svarbūs tiek mūsų šalies, tiek viso pasaulio gyvenime. Svarbūs jie bus ir Lietuvių Literatūros Draugijai. Kaip plačiai masinei organizacijai, mūsų Draugijai tenka vaidinti labai svarbus Amerikos lietuvių kultūriniame gyvenime vaidmuo. O kad ji savo užduotis gerai ir tinkamai atliktų, tai reikia, kad ji būtų stipri ir veikli organizacija. Reikia, kad jos kiekviena kuopa ir kiekvienas narys bei narė suprastų savo pareigas.

Centro Komitetas kreipia visų dėmesį į sekamas problemas:

1. *Duoklių mokėjimas.* Be galo svarbu tuojuo visiems pasimokėti metinę duoklę. Neatidėliokite, nelaukite paraginimų.

2. *Naujų narių gavimas:* Dar yra šimtai ir tūkstančiai gerų, sąmoningų lietuvių, kurių vieta turėtų būti L.L.D. gretose. Visų narių pareiga visur ir visuomet kalbinti tokius lietuvius įstoti į mūsų draugiją. Tegu ir jie tampa kultūrniešiais. Nario duoklė labai maža, tik \$2 į metus. Gi šeimos nariai, kurie priklauso, bet neima literatūros, moka tik po 25 centus per metus.

3. *Šių metų knyga:* Šiomet draugijos nariai aplaikys didžiulę lengvo pasiskaitymo knygą. Ją parašė žymusis lietuvių tautos rašytojas J. Dovydaitis. Knyga

pavadinta "Po Audros". Ji romano formoje nušviečia tuos sunkius kelius, kuriais mūsų senoji tėvynė Lietuva kėlėsi iš karo griuvėsių. Prie šių dienų nesvietiško brangumo knygos išleidimas atsieis daug pinigų. Tad prašome kuopas ir narius prie progos draugijos knygų leidimo fondan paaukoti dolerį kitą. Tas stiprina draugiją finansiškai ir padeda Centro Komitetui atlikti platesnius darbus kultūros ir apšvietos srityje.

4. *Literatūra ir spauda:* Centre mes turime nemažai seniau išleistų gerų knygų. Prašome jų gauti ir paplatinti tarpe tų lietuvių, kurie mūsų draugijai nepriklauso ir jos išleistų knygų nėra skaitę.

Taip pat reikia visokiais būdais paremti tą lietuvišką spaudą, kuri visuomet taip gražiai patarnauja mūsų draugijai. Tai yra dienraščiai *Laisvė* ir *Vilnis* ir kanadiškių savaitraštis *Liudies Balsas*. Laikraščiams nelengva šiais laikais verstis ir išsilaikyti. Kiekviena susipratusių lietuvių parama jiems reikalinga.

Pasitikime, kad jūs šį mūsų atsikreipimą apsvarstysite ir prisidėsite darbu prie virš suminėtų uždavinių atlikimo.

A.L.D.L.D. Centro Komitetas,
110-12 Atlantic Ave.,
Richmond Hill 19, N. Y.

ŠVIESA

The Light

Prenumeratos kaina: metams \$1.00
Pavienis numeris 25c.

Politikos, Mokslo, Meno ir Literatūros
Trimėnesinis žurnalas

Leidžia Amerikos Lietuvių Darbininkų Literatūros Draugija, 110-12 Atlantic Ave., Richmond Hill 19, N. Y.

Redakcinė komisija: R. Mizara, A. Bimba, D. M. Šolomskas. Atsakomingas redaktorius: A. Bimba

No. 1

Sausis-Vasaris-Kovas (Jan.-Feb.-March), 1953

Metai XX

Apie religiją ir jos rolę

M. GALINIS

Keletas pastabų dėl Sv. Pareigos straipsnio, tilpusio praėjusiame Šviesos numeryje.

I.

Tikybą bei religiją pažinti, surasti jos atsiradimo šaknis, priežastis ir vaidmenį, kurį ji vaidino ir tebevaidina, yra kiekvieno apsišvietusio žmogaus uždavinys. Juo labiau ją tenka pažinti šiuo metu, kai valdančioji klasė prisimytinai kiša tikybą į kiekvieną gyvenimo sritį.

“Religija — tai viena visuomeninės sąmonės formų. Visuomeninė sąmonė, tai yra įvairios visuomeninės idėjos, pažiūros ir teorijos, yra mus supančios tikrovės atspindys,” rašo prof. A. Bogdanovas.

Kaip religija atsirado? Kodėl ji atsirado? F. Engelsas į tai duoda atsakymą:

‘Religija atsirado pačiais pirmykščiais laikais iš žmonių tamsiausių, pirminių išvaizdavimų apie save ir apie juos supančią išorinę gamtą.’

Gamtos jėgų nepažinimas, kai kurių gamtinių reiškinių baimė, bejėgiškumas su jais kovoti, vertė žmones tikėti į viršgamtinę jėgą, į dievus, kurie ilgainiui buvo įsameninti.

Atsiradus klasinėms visuomeninėms santvarkoms, — vergijai, vėliau feodalinei, dar vėliau kapitalistinei — išnaudotojiškos klasės panaudojo religiją išnaudojamiesiems tamsybėje ir paklusnume palaikyti.

Keitėsi visuomeninių santvarkų formos, taikstėsi ir tebesitaiksto prie jų ir įvairios religijos.

Rašydamas apie religijos šaknis, Leninas sakė:

“Šiuolaikinėse kapitalistinėse šalyse šios šaknis yra daugiausia *socialinės*. Socialinis darbo žmonių masių prislėgtumas, jų menamas visiškas bejėgiškumas prieš aklašias jėgas kapitalizmo, kuris kasdien ir kas valandą eiliniams darbo žmonėms sukelia tūkstantį kartų daugiau baisiausių vargų, pačių laukinių kančių, negu bet kurie nepaprasti įvykiai, kaip karai, žemės drebėjimai ir tt. — štai kame glūdi giliausia šiuolaikinė religijos šaknis. ‘Baimė sukūrė dievus!’”

Gi Marksas ir Engelsas rašė:

‘Klasė, valdanti materialinės gamybos priemones, dėl to valdo ir dvasinės gamybos priemones. . . Individai, sudarą viešpa-

taujančią klasę, tarp kitko, turi taip pat ir sąmonę ir dėl to galvoja; tiek, kiek jie viešpatauja būtent kaip klasė ir nulemia kalbamą istorinę epochą per visą jos eigą; jie. . . viešpatauja taip pat ir kaip galvojantieji, kaip minčių gamintojai, reguliuoja savo laiko minčių gamybą ir paskirstymą; o tai reiškia, jų mintys yra epochos viešpataujančios mintys."

"Nuo pat krikščionybės atsiradimo ligi mūsų dienų bažnyčia visada rėmė ir remia klasinę visuomenės santvarką, kur žmonės yra susiskaldę į priešingas, tarpusavyje kovojančias išnaudotojų ir išnaudojamųjų klases, nuolat stovėdama išnaudotojiškos mažumos pusėje. . ." rašo J. Ragauskas.

II.

Keletą aukščiau paduotų ištraukų iš žymių žmonių raštų apie religiją padaviam tam, kad paakstinti tuos mūsų žmones, kurie religiją studijuoja, apie ją kalba bei rašo, gilintis į religijos šaknis, o ne tik į formas.

Man rodosi, jog Sviesto Pareigos straipsnelis (Šviesa, 1952 m. spalio-lapkritis-gruodis) "Kodėl reikia pažinti tikėjimą" savo tikslo nepasiekia, nes jame nėra paliestos tikybos bei religijos šaknys, jos veiksmai, rolė, o tik kalba (ir dar gi ne moksliskai kalbama) apie formą.

Sv. Pareiga viešpataujančiųjų klasių nemato, o tik kerta krikščionybės dvasininkams arba dvasiškiams. Jo žodžiais: "jie verčiasi prekyba ir spekuliacija, nemokėdami valdžiai taksų."

Bet kas gi tie dvasiškiai? Argi jie, kalbant bendrai, akiregyje to, kas pasakyta paduotose citatose, nėra tik valdančiosios klasės "dvasiniai policininkai"? Kokiai valdžiai jie nemoka taksų? Jeigu valdžia yra pastatyta valdančiosios klasės, kuriai ištikimai dvasiškija tar nauja, tai kodėl ji turėtų mokėti valdžiai taksus?

Gerai apsidairykite ir žiūrėkite, kas šandien vyksta mūsų krašte, o tada aiškiai matysime religijos rolę.

Kas šandien amerikiniams imperialistams geriau gali pasitarnauti už kardinolą Spellmaną?

Prieš ką šandien visokių denominacijų tikyba yra vyriausiai nukreipta? Ar ne prieš

darbininkų judėjimą? Valdančioji klasė darbininkų judėjimą vadina komunistiniu ir prieš jį nusistačiusi kovoti, nes jis jai, kalbėsime vienaip ar kitaip, yra pavojingas. Tam tikslui, tai kovai yra įjungtos visos religijos, bet šiuo metu, atrodo, karingiausia yra katalikų religija, veikianti Wall stryto-Vatikano vadovybėje.

Na, ir už tai valdančioji klasė, josios nariai (individai, sudarą viešpataujančią klasę) visokiais būdais ir priemonėmis tikybą remia, palaiko. Paskyri turčiai aukoja bažnyčioms, tikybinėms mokykloms, vienuolynams milžiniškas pinigų sumas, kad tik jos būtų tvirtesnės, kad tik jos ištaigingiau gyvuotų ir galėtų atkakliau kovoti prieš tuos, kurie prieš išnaudotojus bruzda ir kalba apie gadynę, kurioje darbo žmonės be išnaudotojų galės viešpatauti.

Visoje eilėj valstijų jau statomas klausimas dėl mokyklinių vadovėlių "pertaismo," "papildymo," įkergiant Dievą, kur jis neminimas ir ligi šiol nebuvo reikalingas.

Filmose, radijo ir televizijos programose griežtai uždrausta paneigti dvasininkiją, nežiūrėti, kurios religijos bei sektos ji bebūtų.

Praėjusių Kalėdų išvakarėse tūlas televizijos programose veikėjas, Kaufman, pasakė daug maž taip: ši mūsų programa bene bus vienintėlė, kurioje bus apsieita be kalėdinės giesmelės.

Na, ir už tokį pasisakymą Kaufmanas buvo iš televizijos pašalintas!

Valdančiajai klasei šiandien rūpi tai, kad žmonės tikėtų. Ji nepaiso, *kuriai* religijai, *kuriai* sektai priklausai; ji nepaiso, *kurio* pranašu ar *dievu* tu tiki, — tikėk, tikėk ir tu būsi geras! Vadinasi, čia jau ne krikščionių bei katalikų dvasininkijos šūkis, bet šūkis visos samdytojų klasės.

Amerikos Legijonas, kuriam priklauso visokių tikybų žmonių, taipgi tapo įjungtas į krusadą dėl žmonių sureliginimo. Šiomet Amerikos Legijonas pradėjo kampaniją su "Grįžkime prie Dievo!" šūkiu. Vasario 1 dieną buvo oficialiai kampanija pradėta su radijo ir televizijos programa, į kurią buvo įtraukti, tarp kitų, prezidentas Eisenhoweris ir vice-prezidentas Nixon. Legijono programoje vyrauja trys punktai: (1) reguliariai lankyti bažnyčią, (2) kiekviena šeima kasdien

privalo melstis, (3) vaikai privalą būti treniruojami-mokomi religijos.

Traukiniuose, busuose, stotyse ir kitose viešose vietose, kur praeina nemaža žmonių, matome žeruojančias reklamas: *"Go to Church!"* Nesvarbu, į kurią tu bažnyčią eisi: katalikų, protestantų, stačiatikių, žydų, mahometonų ar budistų — tik eik, eik!

Visa tai liūdią viešpataujančios klasės didį susirūpinimą gelbėjimu ne žmonių sielų, o savo interesų, savo viešpatavimo.

III.

Jeigu religija yra "viena visuomeninės sąmonės formų," tai ją tenka traktuoti, aiškinti rimtai, moksliskai, o ne apygraibomis, ne rankos pamojimu.

Sv. Pareiga rašo:

"Dėl evangelijos prieštaravimų, mes turime tiek pridgusių skirtingų krikščioniškų sektų, kiek grybų po lietaus."

Ką toks pasakymas reiškia? Argi tai marksistinis, argi tai mokslinis aiškinimas? Žinoma, ne!

Pirmiausia: ar pats autorius galėtų pasakyti, kiek išdygsta grybų po lietaus? Gal tūkstančiai? Gal šimtai tūkstančių? Gal milijonai? . . . Nieks tikrai negali pasakyti, nes nieks niekad jų neskaičiavo.

Na, o krikščioniškas sektas, atidžiau pasidairius, visgi galima suskaičiuoti. Ir jų nebus tūkstančiai.

Jeigu krikščionybė skaldėsi, tai buvo tam ir priešasčių, net ir visuomeninių pagrindų. Marksas ir Engelsas yra pasakę:

"Yra aišku, kad su kiekvienu didžiu istoriniu pasikeitimu visuomeninėse sąlygose, žmonių pažiūros ir sąvokos taipgi keičiasi, ir su jomis jų religinės sąvokos."

Katalikų religija susiformavo tuomet, kai pradėjo įrti, žlugti vergija; katalikų religija pilnai atitiko feodalizmą, bet kai pradėjo plėtotis kapitalizmas, iškilo liuteronizmas ir kalvinizmas, geriau atitinką, ypatingai kalvinizmas, šiai visuomeninei santvarkai, negu katalikizmas. Anglikonų bažnyčia taipgi atsirado ne be pagrindo.

Kalvinas (Calvin), rašo Engelsas, "parodė buržuazinį revoliucijos bažnyčioje charakterį, surespublikintą ir sudemokratintą. . . Kalvi-

nistai pasitarnavo respublikos šalininkams ženevoje, Hollandijoje, škotijoje, išlaisvino Hollandiją iš Vokietijos ir Ispanijos dominacijos ir suteikė ideologinį kostiumą antram buržuazinės revoliucijos veiksmui, kuris vyko Anglijoje. . ."

Šitaip Engelsas traktuoja istorinį skilimą Romos katalikų bažnyčioje.

Netinka istorinius įvykius spręsti taip lengvai, kaip juos sprendžia Sv. Pareiga! Toks sprendimas, toks aiškinimas, pagaliau, nieko neišsprendžia, nieko neišaiškina.

IV.

Neilgame straipsnyje Sv Pareiga pasiryžo "į šipulius paversti" visą krikščionybę, —sukedenti ją trumpai ir kiauriai. Jis autoritetingai primena, jog tokio asmens, kaip Kristus, niekad nėra buvę. Parėmimui savo posakio, Sv. Pareiga primena, kad žydų istorikas Juozapas "nė žodžio nemini apie Kristaus gyvenimą ir mirtį!"

Ar visa tai yra tiesa? Tuoju pamatysime, jog ne!

Žydų istorikas Juozapas Flavijus, gimęs 37 metais pagal naują erą, savo veikale "Žydų senovė," mini Kristų, tarp kitko, šiais žodžiais:

"Maždaug tuo laiku gyveno Jėzus, žmogus pilnas išminties, jei iš viso jį galime vadinti žmogumi, nes jis darė neįtikėtinus dalykus, ir mokė tokios tiesos, kurią žmonės priėmė su džiaugsmu. Tuo jis patraukė prie savęs daug žydų ir daug pagonių. Jis buvo Kristus. Tautos seniūnai (viršininkai) atidavė jį Pilotui, kuris pasmerkė jį nukryžiuoti. . ."

Prileiskime tokį atsitikimą: geras, padorus, galvojantis katalikas, paskaitęs Sv. Pareigos rašinį, kur pasakyta, jog žydų istorikas Juozapas niekur Kristaus nemini, pasiims katalikišką laikraštį ir ten suras, kad Juozapo raštuose yra minimas Kristus, — ką jis pagalvos?!

Dr. St. Matulaitis ("Religija ir jos socialė reikšmė"), pacitavęs virš minėtą ištrauką, primena, jog tai yra *falsifikacija, jog tie keletas sakinių apie Kristų, buvo įdėti į Juozapo istoriją vėliau, šiam mirus*. Tai padarę krikščionybės šalininkai.

Galime su Dr. Matulaičiu sutikti, tačiau, rašant apie Kristų, jo buvimą ar nebuvimą, tenka tą faktą, kad toks dalykas Juozapo istorijoje yra minimas, nesibijoti priminti. Kitaip raštas liekasi visiškai neįtikinančiu.

Pagaliau, ar verta mums šiandien ginčytis dėl Kristaus buvimo ar nebuvimo? Asmuo, nešiojęs Kristaus vardą, galėjo būti, — galėjo būti net ir geras liaudžiai asmuo. O kai dėl stebuklų, dėl viršgamtiškų darbų, kuriuos būk tai Kristus atlikęs, tenka dėstyti, kad jų niekad nebuvo ir negalėjo būti, kad visa tai buvo pridėta, išgalvota vėliau. Mytų, legendų, apie dievus ir deives stebuklingų atsitikimų prieš-krikščioniškais laikais pagonyms graikai turėjo bene daugiau negu kuri kita tauta. Na, ir tuos stebuklingus, viršgamtiškus "atsitikimus" krikščionys pasiėmė iš pagonių, iš žydų ir pritaikė sau. Be stebuklingų, be viršgamtinių legendų jokia religija nesusiformavo, nepasilaikė ir nepasilaikys. Krikščionybė nėra tuo atžvilgiu išimtis.

Engelsas šitaip sako apie krikščionybės atsiradimą:

"Naujoji pasaulinė religija, krikščionybė, atsirado slapta iš mišinio eilės rytinių orijantalinų religijų, žydiškosios teologijos, supopuliarintos graikų filosofijos ir ypatingai iš stoikų filosofijos..."

Engelsas, kaip matome, neieško Kristaus — buvo toks žmogus ar nebuvo, — nes tai nėra, pagaliau, svarbu.

Krikščionybė negimė viena diena neigė vėneriais metais. Tam ėmė šimtus metų. Bėgyje keliolikos šimtų metų atsirado nauji krikščionybės šulai, pilioriai, teologai rašytojai, kurių pareiga buvo plėsti, tvirtinti krikščionybei "mokslineis," dogmatinius pagrindus, taikant juos prie gyvuojančios visuomeninės santvarkos, prie naujų sąlygų.

Nežiūrint viso to krikščionybė ir šiandien nėra užkariavusi nei pusės žmonijos, nors tam pasiekti buvo naudoti patys žiauriausieji įrankiai ir priemonės.

Mahometas gyveno ir vaikų turėjo, bet koks čia šiandien mums skirtumas? Mahometų tikyba, taip pat, kaip krikščionių, šiandien yra darbo žmonių išlaisvinimo eigoje stabdžiu.

Visos religijos — katalikų, protestantų, stačiatikių, mahometonų, budistų, konfucijistų, žydų, — yra lygiai kenksmingos darbo žmonių išlaisvinimo reikalams.

Mūsų krašto valdančioji klasė šiandien kreipia didžiulio dėmesio į Vatikaną vyriausiai dėl to, kad jis, Vatikanas, turi įtakos ypatingai europiniuose kraštuose, kurie yra ginkluojami karui prieš Tarybų Sąjungą.

V.

Religija negimė viena diena ir viena diena nemirs. Net ir Tarybų Sąjungoje, kur panaiškintas žmogaus žmogumi išnaudojimas, kur nėra socialinių religijos šaknų, dalies žmonių sąmonėje ji dar yra išlikusi.

Su tais likučiais yra vedama kova, bet toji kova paremta mokslu, faktais, apšvieta, o ne prievarta.

Kapitalistiniuose kraštuose, religija, nežiūrind, kokia ji bebūtų, sako prof. B. A. Bogdanovas, "paverčia engiamąsias mases bevaliais, silpnais ir prietaringais vergais, atitraukia jas nuo kovos už savo išsivadavimą."

Visa tai deda pareigą ant darbininkų judėjimo vadovų, ant liaudies švietėjų aiškinti masėms religijos kenksmingumą, bet aiškinti ne "senoviškai," ne "šliupiškai," o mokslinškai, *marksistiškai*.

Mūsų sąlygose tenka faktiškai, su citatomis, su pavyzdžiais, įrodyti dvasiškos veidmainystę, pelnagrobystę, godumą, karo troškimą, josios reakcinius darbelius, griežtai prieštaraujančius, sakysime, jų pačių skelbiamam "Dievo žodžiui."

Tenka turėti mintyje ir tai, kad, kovojant su dvasininkija, *negalima kišti į vieną maišą visų dvasiškių*, nes, atsiminkime, atsiranda tarp jų ir padoresnių, ir gerai dorų žmonių, stojančių į bendrą frontą su darbininkais dėl kai kurių bendrų reikalų.

Nemaža yra dvasiškių, kovojančių dėl taikos išlaikymo. Yra dvasiškių, atvirai, drąsiai pasisakančių prieš sveturgimių puolimą ir deportavimus; yra dvasiškių, paveiktų to ar kito reiškinio, kurie reikalauja, pavyzdžiui, kad politiniams kaliniams būtų suteikta amnestija!

Visa tai tenka turėti galvoje, rašant ar kalbant apie religiją bei dvasiškią.

Lietuvos bus mūrinė

P. VARIAKOJIS

Buržuazijos valdymo metais Lietuvoje daug buvo rašoma ir kalbama apie mūrinių pastatų statybą. Buržuazija plepėjo apie "mūrinę Lietuvą," tuo norėdama pridengti grobikišką miškų eksploatavimą ir pardavinėjimą į užsienį. Mūrinius namus statėsi miesto kapitalistai ir dvarininkai bei buožės, gi darbo valstietis neturėjo jokių galimybių nusipirkti reikiamą kiekį plytų, kad galėtų pasistatyti sau tinkamą gyvenamąjį namą arba gamybinį pastatą. Plytų kaina buvo aukšta ir darbo valstiečiui buvo neprieinama. Vienas tūkstantis plytų kainuodavo 50 litų. Kad nupirktų tūkstantį plytų, valstietis turėjo parduoti ne mažiau 400 kg. duoninių grūdų. Plytų gamyba krašte buvo neišvystyta. Plytų gamybą laikė savo rankose broliai Vailokaičiai, dvarininkas Fležinskas, baronai Ropai ir kt., kurie lupė už plytas didžiausius pinigus ir iš tiesų statėsi mūrinius rūmus miestuose.

Nors Lietuva turtinga molio žaliavomis, bet darbo valstietis neturėjo galimybės jo panaudoti. Plytų gamybos biznieriai nenorėjo, kad krašte išsivystytų plačiu mastu plytų gamyba, kad darbo valstiečiai įsigytų reikiamus plytų gamybai įrengimus, nes jie bijojo konkurencijos.

Tarybų valdžia ir kolūkių santvarka iš pagrindų pakeitė kaime gamybinius santykius. Į pagalbą darbo valstiečiams atėjo galingi traktoriai ir mašinos. Laukuose išberiamas kelis kartus daugiau mineralinių trąšų, pakilo žemės ūkio kultūrų derlingumas. Kolūkiuose sparčiais tempais išaugo visuomeninė gyvulininkystė ir pakilo jos produktyvumas. Didėjant gyvulių skaičiui ir augant jų produktyvumui, iškilo reikalas turėti gerus gamybinius pastatus. Vien tik 1952 m. kolūkiuose pradėta statyti daugiau kaip 2 tūkstančiai įvairių gamybinių pastatų. Išaugo gerų statybinių medžiagų poreikavimas. Įvykęs kolūkių sustambinimas sudarė galimybes kolūkiuose įrengti nuosavas plytines, kurios pagamina didelį kiekį pigių ir gerų plytų nuosavai statybai. Taip, pavyzdžiui, Pasvalio rajono kol-

ūkyje "Atžalynas" pastatytoje žiedinėje beskliautėje krosnyje jau 1952 m. buvo pagaminta daugiau kaip 500,000 plytų, iš kurių kolūkis pastatė 2 mūrines karvides 180-čiai galvijų, 1 mūrinę kiaulidę 150 kiaulių ir arkklidę 48 arkliams. Naujoje kolūkio gyvenvietėje išaugo nemažas gamybinis mūrinis sektorius. 1953 m. kolūkis numato pastatyti ne mažiau kaip 20 mūrinių namų kolūkiečiams. Plytos kolūkiečiams bus duodamos savikaina, išsimokėtinai kelerių metų laikotarpyje.

Dar geresnius rezultatus pasiekė Joniškio rajono tarpkolūkinė plytinė su žiedine beskliaute krosnimi. Ši plytinė jau pirmais gamybos metais pagamino 1 milijoną aukštos kokybės plytų, iš kurių statomi 7 gyvulininkystės pastatai ir 5 gyvenamieji namai. Joniškio rajone pastatytos 3 tarpkolūkinės plytinės su žiedinėmis krosnimis jau 1953 m. duos daugiau kaip 4 mil. plytų. Imant dėmesį, kad nemaži plytų kiekiai bus gauti ir iš valstybinių plytinių, Joniškio rajone visuomeninių pastatų statyba bus galima vykdyti vien tik iš plytų.

Joniškio rajonas nėra išimtis. Aplamai, vien 1952 m. Tarybų Lietuvos kolūkiuose buvo pastatyta 250 lauko plytinių ir pradėta statyti 100 plytinių su žiedinėmis beskliautėmis krosnimis. Jau 1952 m. kolūkinėse plytinėse pagaminta 25 mil. plytų.

Be to, iš vietinės pramonės pramkooperacijos ir valstybinių plytinių gauta daugiau kaip 20 mil. plytų. Kolūkiuose naujų gyvenviečių statybai jau 1952 m. panaudota apie 50 mil. plytų. Tuo tarpu buržuazijai valdant respublikoje buvo pagaminama ne daugiau kaip 60 mil. plytų per metus, o kaimo statybai tekdavo ne daugiau kaip 5 mil. plytų. Vien 1952 m. plytų sunaudojimas naujų kaimo gyvenviečių statybai palyginti su 1939 m. padidėjo 10 kartų.

Vis plačiau vystosi naujų gyvenamųjų namų statyba. Pandėlio rajono M. Melnikaitės vardo kolūkio kolūkiečiai per 3 mėnesius pasistatė 5 mūrinius gyvenamus namus, tris naujus

gyvenamus namus pasistatė Kretingos rajono "Kretingos" kolūkio kolūkiečiai, penkis gyvenamus namus pradėjo statyti Šiaulių rajono "Liaudies kovotojo" kolūkio kolūkiečiai. Kelmės rajono "Pergalės" kolūkio pirmininkas Bronušas, pasistatęs sau mūrinį gyvenamą namą, pareiškė, kad tik kolūkių santvarka sudarė galimybes išsipildyti jo senai svajonei. Tokių pavyzdžių yra šimtai, jų visų nesurašysi.

1953 m. naujų gyvenviečių statybai Lietuvos kolūkiuose numatoma sunaudoti daugiau kaip 128 mil. plytų, t. y. dvigubai daugiau, negu pagamindavo plytų iš viso buržuazijos valdomoje Lietuvoje. Didelius kiekius plytų kolūkiai gaus iš vietinės pramonės, pramkooperacijos ir valstybinių plytinių. Kolūkinėms ir tarpkolūkinėms plytinėms jau 1952 metais gauta iš broliškųjų respublikų dideli kiekiai mechaninių presų, lokomobilių ir kitokių įrengimų.

Lygiagrečiai su plytų gamyba kolūkiuose plačiu mastu vystosi ir kalkių gamyba. Kalkių išdegimui taip pat panaudojamos žiedinės beskliautinės krosnys. Jose kalkes ir plytas galima išdegti su durpėmis. Plytų savikaina kolūkiuose žema, tai leidžia kolūkiečiams įsigyti plytas gyvenamų namų statybai prieinamomis sąlygomis.

Tarybinė vyriausybė kolūkių statyboms jau 1952 metais išskyrė daugiau kaip 20 mil. rub. ilgalaikių kreditų. Kolūkiai ir kolūkiečiai nemokamai aprūpinami tipiniais projektais, statybose padeda žymus skaičius kaimo ir kolūkių statybos specialistų.

Jeigu buržuazijos valdymo laikais buvo skaičiuojama, kad mūrinės gyvenvietės Lietuvoje galima pastatyti per 70 metų, tai esant Tarybų valdžiai, kolūkių santvarkos dėka kylant kolūkiečių gerovei, plačiai išvysčius statybinių medžiagų gamybą, šį uždavinį galima išspręsti artimiausių dviejų penkmečių laikotarpyje.

Kolūkių gamybiniai pastatai mechanizuojami ir elektrifikuojami. Vien tik 1952 m. buvo mechanizuota daugiau kaip 200 gyvulininkystės pastatų. Naujieji kolūkiečių gyvena-

mieji namai įrengiami su patogumais, jie erdvūs ir šviesūs, nė iš tolo nepanašūs į bakūzes, kuriomis buvo nusėta Lietuva praeityje.

Žygiuotė

Kuomet tu keliauji,
Žygiuot nesiliauji:
Tu tikslą užbrėžtą daeisi;
Nors per visą dieną
Tu tik varsną vieną
Vis tik tiek nužengsi, nueisi.

Bet kai neatbosi
Žygiuoti sustosi,
Sužlugsi, tu kerpėm apaugsi;
Nors žygiuot norėdams,
Bet vietoj stovėdams,
Pasekmių niekad nesulauksi.

Tie, ką nežygiuoja,
Nors dėl to dejuoja,
Patampa beverčiais draugijai.
Dėl to nesustoki,
Darbuokis, kovoki
Už buitį šviesesnę žmonijai.

A. Dagilis.

Gamtos daina

Prieš gamtą tylėti aš noriu,
Šnibždėti retai, tik retai,
Lyg šešėlyj altorių,
Lyg tyliam šventoriuj,
Be žodžių lai plaukia jausmai.

Drebulė liekna štai dreba,
Plona lyg šešėlis stygų
Ir balsvoj mėnesienoje maudos
Jos šlamėsio aidų tylių.

Tad, —
Prieš gamtą tylėti aš noriu.
Prie dainos pridėt ką gali?
Tik klausykis tyloj nebylioje:
Gamta —
Ji dainuoja pati.

R. Baranikas

REVOLIUCINIO POETO KELIAS

(Juliaus Janonio mirties 36-sioms metinėms)

Drąsus, teisingas buvo tavo kelias,
O drauge, mylimas Janoni.

(Vytautas Montvila)

Juliaus Janonio kūryba pradeda naują lietuvių literatūros puslapį: jis pirmas ryškiai įvedė į lietuvių literatūrą kovojančio darbininko paveikslą, padėjo pagrindus socialistiniam realizmui lietuvių literatūroje vystytis. J. Janonis anksti pasirinko drąsų kelią, visą savo talentą skirdamas "atakuojančiai klasei,"

JULIUS JANONIS

1896. III. 23. — 1917. V. 17.

tvirtai suaugdamas su revoliuciniu darbininkų judėjimu, nenukrypdamas nuo marksistinių principų.

Neatsitiktinis buvo poeto pasirinktas kelias. Skurdas ir vargas, kurį Janoniui teko kęsti nuo pat mažens, žadina jame ne tik liūdėsį, sielvartą, bet ir protestą. Jo mokymasis Biržuose kaip tik sutampa su revoliuciniu pa-

kilimu visoje Rusijoje, su streikų banga, kuri pasiekia ir Lietuvą. Dar Biržuose Janonis buvo slapto būrelio narys, susipažino su Markso veikalais, užmezgė ryšius su darbininkais. Nepaisant kai kurių utopinių minčių, Janonis jau tuo metu pradėjęs rašyti, žiūri į meną kaip į ginklą kovoje prieš caro valdžią. Poetai turi ne "ditirambus linksmai sau dainuoti," arba bėgti į gamtą, nenorėdami regėti vargų. Dainiai —

. . . turi dainuoti,
Kad savo dainomis
Padėjus sugriauti
Tamsos viešpatiją.

("Dainių užduotis")

Tokia pažiūra į meną — tai revoliucinio poeto pozicija, kurioje Janonis tvirtai stovėjo visą gyvenimą. Taip nusakyti poeto uždavinius Janoniui padėjo rusų klasikinė literatūra, kurios tradicijas perėmė ir tęsė Gorkis bei kiti rusų proletariniai rašytojai. Puškino ir Lermontovo pažiūros į poeto visuomeninį vaidmenį, Nekrasovo revoliucinė demokratinė tradicija, iškelianti poeta-pilietį, įkvepiantis proletarinio rašytojo Gorkio pavyzdys — štai kas ugdo būsimąjį Lietuvos proletariato dainių.

Kylantis revoliucinis judėjimas Janonio kūrybai suteikia vis didesnį politinį aštrumą. Kaip tik 1912 m. rudenį, kai buvo renkami deputatai į IV dūmą, Janonis parašė žinomąją satyrinę "Klerikalų dainą." Pačių klerikalų lūpomis Janonis demaskuoja tikruosius klerikalų kėslius, jų vergišką keliaklupsčiamą prieš caro valdžią:

Jau išrinkome ant galo
Mes ne rėksnį, ne šaukiką,
Rimtą vyrą kataliką,
Kurs ministerių neerzins,
Kurs mokės godoti valdžią,
Ranką stipriojo laižyti,
Mums daug gero priprašyti.

Tačiau Janonis dar neturi nuoseklios revo-

liucinės pasaulėžiūros ir dėl to savo socialinį protestą ir svajonę apie šviesią ateitį įkūnija romantiniuose gamtos vaizduose. Jis piešia rudeninį peizažą — debesis, slenkančius niūriu dangumi ir uždengusius saulę, rudens vėją, nešiojantį lapus, mirštančią gamtą. Tai nėra šiaip sau peizažas, jis simbolizuoja reakcijos, priespaudos, teroro metą, ką liudija paskutinės eilėraščio "Ar matai tą nuvytusią gėlę?" eilutės:

O širdis? Juk džiaugtis negali
Beregėdama mirštančią gamtą.
Ne, ji tiki, kad laimę jai lemta
Pamatyt, kad tas laikas netoli,
Kai puikiausios gėlės bujos,
Kai rudens nebebus niekados.

Apsakyme "Žvaigždė" Janonis, tęsdamas ankstyvųjų Gorkio legendų, o taip pat ir J. Biliūno "Laimės žiburio" tradicijas, demaskuoja liberalus ir oportunistus, kaip didžiausius revoliucinio judėjimo priešus, karštai tikėdamas, kad liaudies kova bus apvainikuota pergale. Daugeliui Janonio to meto kūrinių būdingas revoliucinis romantizmas.

Janonio realizmui sustiprinti sprendžiamą reikšmę turėjo tolimesnieji įvykiai. 1913 m. Janonis įstojo į šiaulių gimnaziją. Šiauliai buvo didesnis revoliucinio judėjimo centras, čia ir proletariato buvo daugiau. Janoniui besimokant šiauliuose įvyko eilė didelių streikų. Tai buvo dalelė to didžiulio streikų judėjimo, kuris vyko visoje carinėje Rusijoje ir kuriame dalyvavo virš milijono darbininkų. Revoliucinė Janonio veikla plečiasi, jis bręsta politiškai, nutraukia ryšius su liaudininkais. Ypač svarbus jo bendradarbiavimas "Vilnies" laikraštyje, kurį Rygoje 1913—1914 metais leido grupė kairiųjų Lietuvos socialdemokratų. "Vilnies" linija buvo bolševikinė, jai vadovavo V. Kapsukas ir P. Eidukevičius, kurie 1914 m. užmezgė tiesioginius ryšius su Leninu. Savo idėjinį vadovą "Vilnis" laikė bolševikinę "Pravdą."

Kaip tik "Vilnies" laikotarpiui ir priklausoma pirmieji Janonio eilėraščiai, kuriuose visu ūgiu iškyla darbininko paveikslas, aštrūs socialiniai konfliktai. Tai žinomi eilėraščiai "Paralėlės," "Du likimu," "Tyli drama," "Klounas," "Ar tu matei?" Eilėraštyje "Du likimu" jis tradiciniams tautosakos vaizdams sutei-

kia aštresnę socialinę prasmę, revoliucinę prasmę.

Minėtuose eilėraščiuose J. Janonis dar neperžengia kritikinio realizmo ribų. Tačiau kai kuriuose kituose eilėraščiuose jis daro drąsias revoliucines išvadas. Visai aiškiai apie engiamųjų sukilimą poetas kalba garsiajame eilėraštyje "Kalvis:"

. . . Bet tada bus gražiau,
Kai varguoliams kantrumo pritrūks,
Kai vargdieniai visi iš nagų jums išspruks.
Pakalbėsime tada apie tai, ką kenčiau!
Cha, cha, cha! Tada bus dar gražiau!

Eilėraštyje "Kovotojų Giesmė" poetas smerkia bet kokį susitaikymą, bet kokį romumą ir vergiškumą prieš engėjus. Eilėraštyje "Iš darbininko katekizmo" Janonis realistiškai, kiekvienam eiliniam darbininkui suprantamai vaizdais atskleidžia tikrąsias socialinės nelygybės šaknis ir kalba apie socialistinę revoliuciją, kaip apie vienintelę išeitį iš kapitalizmo vergovės:

Geruoju negausim mes nieko:
Mes laimę pasieksim per kovą;
Todėl negailėkime nieko:
Mums Marksas tebus už vadovą.

Eilėraštyje jau aiškiai parodyta tikrovės revoliucinio išsivystymo perspektyva, jame poetas iškyla kaip agitatorius, padedąs partijai telkti mases sprendžiamiems mūšiams. Kaip tik todėl čia ir galime kalbėti apie naujo tipo realizmo — socialistinio realizmo užuomazgą. Tai patvirtina ir Janonio eilėraščiai, nukreipti prieš imperialistinį karą ("Kelkis, Rusija" ir kt.). Prieš šovinistinį ir nacionalistinį kvaitulį jis pasisako iš proletarinio internacionalisto pozicijų: nenuvertus caro, negalima svajoti apie taiką:

O kol jo sostas dar šmėksos,
Jums nematyt jokios tiesos:
Visur visi jus skriaus.
Pasaulis laisvę teišvys,
Ir laimės saulė teušvys,
Kai sostą jo sugriaus.

("Ir vėl valdovas kraugerys")

Naujo kūrybinio metodo ypatybės labai ryškios ir satyriniame vaizdelyje "Tautos šulas." Čia, kaip ir epigramose, nuplėšiama

kaukė nuo visokių vaitkų, dūdų, traškų, kurie mėgina deklamuoti apie "tautiškumą," "patriotizmą," o iš tikrųjų begėdiškai krauna sau turtus.

Mes žinome, kad ir Maironis kritikavo buržuazijos vertelgiškumą, tačiau jo kritika buvo iš buržuazinių liberalinių pozicijų. Janonio kritika — revoliucinė, ji atskleidžia Traškaus poelgių socialines šaknis, mini priežastis, dėl kurių nacionalistai tiek daug plepa apie vadinamąją "tautinę kultūrą." Traškus — darbininkų klasės išdavikas, išėjęs amerikine "mokyklą" streiklaužis, kuris palaipsniui iškyla kapitalistinėje visuomenėje. Jis parodytas kaip pikčiausias lietuvių darbininkų priešas. Meniniais vaizdais Janonis atskleidė tikrąją nacionalinio klausimo esmę. Čia neabejotina Stalino veikalo "Marksizmas ir nacionalinis klausimas" įtaka. Teisingas marksistinis požiūris į nacionalinį klausimą padėjo Janoniui novatoriškai sukurti tingo lietuviško kapitalisto paveikslą.

Dar ryškesni socialistinio realizmo metodo bruožai 1916 m. kūrinuose. Savaimė suprantama, kad naujasis metodas neišgali Janonio kūryboje kaip kažkas vieninga. Janonis neatsisako nuo alegoriškumo, nuo tam tikros simbolikos (pav., eilėraščiuose "Švyturys," "Šilas," "Atžalos," "Naujas rytas"). Viena iš tokio simbolių vartojimo priežasčių buvo cenzūros siautėjimas. Eilė kūrinių naujais vaizdais atkuria sunkią darbininko dalį buržuazinėje santvarkoje ("Bedarbis" ir kt.). Bet šalia visų jų poetas rašo tokius kūrinius, kurie dar ryškiau ir giliau iškelia darbininką-kovotoją. Svarbi yra poema "1906 m. rudens vidunaktį," atkurianti vieną 1905 m. revoliucijos kovų epizodą. Ir ypač reikšmingas eilėraštis "Pūslėtosioms rankoms." Čia poetas išaukština darbininką, kaip visų materialinių gėrybių kūrėją, pilnai galintį apsieiti be kapitalistų.

Šia mintim ir remiasi Janonis, šaukdamas darbo žmones sukilti:

Tad, rankos pūslėtos, veidai prakaituoti,
Ko laukiat? Nejaugi dar galit dvejoti,
Ar skursti per amžių, ar būvį besotį
Nuverst ir gėrybes bendras išvaduoti?!

Revoliucinės kovos tema dar ryškiau atsispindi Janonio proziniame kūrinyje "Kaimynuose." Janonis "Kaimynuose" vaizduoja bolševikinį agitatorių, smulkiai nušviečia ir tas aplinkybes, kuriomis veikė 1916 m. bolševikai. Šis kūrinys pasižymi aštriu polemiskumu. Janonis griežtai pasmerkia melagingą kaimo idealizavimą, kurio nuolat griebdavosi šeiminiai ir į juos panašūs buržuazijos ideologai, o tai pat neteisingą pažiūrą į miestą, kaip į "visų blogybių" šaltinį. Janonis, būdamas tikras marksistas, teisingai supranta kapitalistinio miesto ir kaimo prieštaravimus, ir svarbiausia — mato tas jėgas, kurios padarys galą eksploatacijai. Jos kaip tik proletariato masėse. Kaimą Janonis taip pat vaizduoja be tos idilinės skraistės, kuria taip mėgaujasi reakcionieriai.

Janonio pasakojime iškyla 1916 metų Rusija — taikos ištroškusi pilkaser mėgių ir pilkamilinių Rusija, kuri netrukus įvykdys didžiausią pasaulyje revoliuciją. Galima drąsiai teigti, kad revoliucinė perspektyva čia įgyja konkrečiausią formą Janonio kūryboje.

Ankstyva mirtis neleido J. Janoniui sulaukti Didžiosios Spalio socialistinės revoliucijos. Bet jis dar Spalio revoliucijos išvakarėse sugėbėjo žengti pirmuosius žingsnius į teisingą proletarinės literatūros kelią, į tą kelią, kurio pradininkas — M. Gorkis. Praktinė revoliucinė veikla, artimas ryšys su rusų pažangiąja literatūra padėjo Janoniui teisingai suprasti kovinę literatūros paskirtį. Geriausiuose savo eilėraščiuose, satyrose, publicistiniuose straipsniuose ir apybraižose Janonis peržengia kritikinio realizmo ribas, jo kūryboje formuojasi naujo kūrybinio metodo — socialistinio realizmo užuomazga.

J. Janonis pradėjo naują lietuvių literatūros vystymosi etapą, padėjo pagrindus socialistiniam realizmui mūsų literatūroje vystytis. P. Cvirka, S. Nėris, V. Montvila, A. Venclova, T. Tilvytis, A. Guzevičius net ir buržuazinėse reakcijos metais tęsė revoliucines J. Janonio tradicijas. Tarybinės santvarkos metais šios tradicijos plačiausiai išsivystė lietuvių tarybinėje literatūroje, tvirtai žengiančioje socialistinio realizmo keliu.

(*"Literatūra ir Menas"*)

PERMAŽAI VITAMINŲ MŪSŲ MAISTE

J. J. KAŠKIAUČIUS, M. D.

Štai kas labai svarbu ir labai reikalinga ir labai naudinga įsidėmėti kiekvienam žmogui, nors tu ir tebebūtum sveikas. Ogi, kad mūsų maistas labai mažai turi vitaminų. Kad ir geriausiai parinktas, negadintas, gamtinis maistas, vistiek jis turi vitaminų vos tik vos pakankamai, kad palaikytų žmogų sveiką ir pilnai gyvą.

Šiaip paprastas, vidutinis maistas, moderniškai gamintas, virtas, sutaisytas ir patiekta, neturi vitaminų tiek, kad būtų normalus ir sveikas.

Visai nestebėtina, kad milijonai ir milijonai žmonių kenčia tą nelabąjį cheminį badą. Ir dėl tos daugiakampės, daugiariopos avitaminozės, sveikatos žvilgsniu, žmonės tik pusiau gyvi, tik pusiau energingi.

Imkime kad ir tą patį viršutinį vitaminą, patį tą gyvybės raktą, visos organinės gyvybės raktą — ir augalinės ir gyvulinės.

Tai yra vitaminas B1 — tiaminas. Bet kokia gyva medžiaga — protoplazma turi bent mažiausį truputėlį tiamino.

Jokis kitas organinis chemikalas, visoje daugiamilijoninė organinių sudėtinių mišinių daugybėje, negali nei iš tolo prilygti vitaminui B1. Tai pats esminis, nepavaduojamas, visuotinis, universalinis gyvybės būtinumas, gyvybės dėsnis.

Šitą visuotinį gyvybės raktą randame visame kame, kas tik yra gyva. Vitaminą B1 randame visų augalų ir visų gyvūnų gyvuose narveliuose. Be vitamino B1 negali gyventi nei menkiausieji mikrobai, bakterijos, kirmėlės, vabalai, musės, paukštės, gyvatės, žuvis, drambliai, žmonės.

Tiaminas yra pats tas cheminis raktas visų fermentų (enzimų, vidinių raugų), visų virškinamųjų syvų. Be tiamino mūsų virškinamieji raugai neįstengtų sunaudoti angliavandžių, skrobylių, nei cukrų, nei gliukozo, kurs teikia gyvybinę šilimą ir energiją.

Tiaminas padeda išnešioti deguonį, kurs vienai vienas palaiko smegenų ir nervų veikimą. Be vitamino B1 mes negalėtume pajudinti raumenėlio, negalėtume mąstyti, negalėtume gyventi.

Ir visa bėda, kad gamta taip šykščiai padalijo tą braugųjį vitaminą. Visi gyvi sutvėrimai, visi augalai vos tik išsilaiko ant kraštelio to vitamino bado. Dar kiek mažiau to vitamino B1, ir nebėra gyvenimo!

Taip maža to vitamino B1 turi naturaliniai valgiai. Visa gamta kovote kovoja dėl šito cheminio gyvybės rakto.

Ir kokia laimė, kokia palaima, kad kruopštieji pasišventėliai mokslininkai išmoko dirbtinai pagaminti to vitamino B1, tiamino. Ir dabar galima, kiek nori, vartoti to vitamino ir kitokių vitaminų — ir su jais naikinti daugybę ligūstumų, sveikai ir pilnai gyventi, darbuotis ir kovoti.

Ir kitų vitaminų maiste maža. Ir visi jie labai svarbūs, nepavaduojami.

Ir tiaminas, ir riboflavinai, ir nikotinė rūkštis (niacinas), ir piridoksinas yra tos gyvybinės cheminės kibirkštėlės, kurios sudaro smegenų ir nervų narvelių molekulas. Ir šitie smegenų ir nervų narveliai, kuomet jie esti sudarkyti ir išsemti ilgo vitamino badavimo, greitai pradeda atsigauti, bevartojant gausiai dirbtinių vitaminų preparatus.

Taip ilgai išnyksta ir kitokie avitaminozės požymiai. Pusgyviai sutvėrimai vėl pasidaro pilnai gyvi, sveiki, veiklūs.

Mylimos ašara

Iš mylimos skaidrios akies
Išrito gaili ašara,
Matyti negalėjau jos
Tirštoj tamsoj viduj nakties.

Per veidą ritos ašara,
Sustojo ant peties nuogos,
Bet nutarė, kad negana,
Kad risis dar, kad risis dar. . .

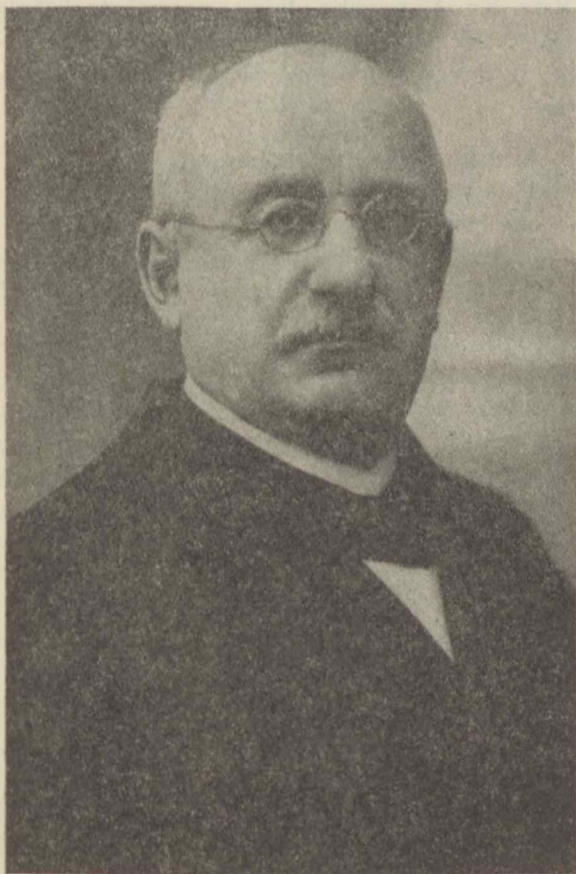
Pasibaigė kelionė jos.
Ranka išsitiesė jos siekt,
Kur plaka širdis nuolatos,
Kur plaka širdis nuolatos.

R. Baranikas

KSAVERAS SAKALAIUSKAS-VANAGĖLIS

DR. ANTANAS PETRIKA

Šiomet sukanka 90 metų nuo gimimo vieno senesniosios kartos lietuvių poetų, aušrininko *Ksavero Sakalausko-Vanagėlio*. Ks. Vanagėlis nebuvo augšto lygio dainius, o dar mažiau — genijus. Tačiau jis buvo ir nevisai be gabumų. Kai kurie jo sukurti dainiški eilėraščiai dar ir šiandien tebedainuojami. Jo kūryba, kaip tautinio romantiko, tai daugiausia patriotiniai-sentimentalūs šūkiei-kreipiniai, kas

Ksav. Vanagėlis

taip buvo madoje “Aušros” metu. Romantinių eilemanų, nešančių duoklę patriotikai, tuomet buvo labai gausus derlius, nes eiliavimas buvo laikomas “lietuviškumo” apoteoze! Ne stebėtina todėl, kad vėliau rimtesnieji aušrininkai, kaip Mačys-Kėkštās, dr. Šliupas, Juozas An-

dziulaitis-Kalnėnas ir kiti reikalavo “Aušrą” būti realistiškesne, o ne eilemanų organu.

Ks. Vanagėlis gimė Dzūkuose, Kalesnykų sod., Simno valsč., 1863 m. balandžio 27 d. Jo tėvas Tadas buvo gimęs Fredoje (netoli Kauno), o mirė Simne 1904 m. spalio 26 d. Gi Ksavero motina Juozupa Lopatinskaitė mirė 1869 m., palikdama jį vos šešerių metų. Jam, ir jo broliui Aleksandriui, teko augti prie pamotės, kuri tėvui pagimdė dar aštuonis vaikus.

Ksavero tėvas buvo pasituris pilietis, todėl galėjo samdyti savo vaikams privatų namų mokytoją, pas kurį jis ir pradėjo 1870 m. mokytis lenkų kalbos, nes tuomet Dzūkų kraštas buvo labai sulenkėjęs. Už poros metų Ksaveras jau mokėsi Simne, o vėliau Krokelaukio pradedamojoje mokykloje. Čia jis išmoko ir smuiku groti, dėlto vėliau Veiveriuose jis buvo laikomas “geriausiu smuikininku.” Iš Krokelaukio jis persikėlė į Veiverių pavyzdinę mokyklą, o šią baigęs — stojo į ten pat esančią mokytojų seminariją, kurią baigė 1883 m. Tais metais gimė ir tautinio lietuvių atbudimo žadintoja “Aušra,” kurios redaktorium tūlą laiką buvo Vanagėlio bendraklasis draugas Andziulaitis-Kalnėnas. Juodu abu buvo uolūs “Aušros” platintojai ir bendradarbiai. Visa tai Vanagėlis vėliau aprašė savo apysakėlėje “Aušros atminimui,” kurioje Petras Sabaliauskas — yra patsai autorius. Veiverių studentai, lietuviai, kurių “kelvedžiais” buvo Vanagėlis su Kalnėnu, leido ir savo laikraštuką, pavadintą “Laimės Valandomis.”

Daugiau tautiniai sąmoningi Veiverių paskutiniojo kurso studentai buvo įkūrę “Tėvynės Mylėtojų Draugiją,” kurios nariai prisiekė, jog baigę mokslą jie liksis Lietuvoje ir dirbs tik *Lietuvai* bei *lietuviams*, kad jie svetimiesiems netarnaus! Tačiau stoję prieš kietą gyvenimo realybę, nevisi savo priesaiką išlaikė. Aišku, jog tai buvo tik žodinis patriotizmas. Abiturientų dalis buvo paskirta tarnauti Lenkijon, kiti Baltarusijon, o dar kiti—

Rusijon. Andziulaitis tuoj gavo vietą Garliavoje, o Ks. Vanagėlis veik metus išlaukė be vietos. Jam buvo siūloma keltis į Liublino bei Radomo gubernijas, bet jis atsisakė. Galiau 1884 m. rudenį jį laikinai paskyrė į Pajevonio liuteronų mokyklą, o sekamais metais perkėlė į Beržininkus, miestelį arti Seinų, kur pusė lietuvių kalbėjo lenkiškai. Čia jis išbuvo tris metus ir 1886 m. vedė Giraitės kaimo ūkininkaitę Marijoną Montvilaite. Iš Beržininkų Vanagėlį iškėlė į Ložmos guberniją, kurioje jis išgyveno 20 metų. Ten jis įsteigė lietuvių "Pagalbos" draugiją, chorą ir scenos vaidintojų ratelį. 1905 m. jis dalyvavo Vilniaus Seime, o sekamais metais prašė vyriausybę jį perkelti į Lietuvą, tačiau iš ten gavo neigiamą atsakymą. 1908 m. jį paskyrė mokytoju į Varšavą. Čia jis jau rado Varšavos Lietuvių Šelpimosi Draugiją, kurion jisai stojo ir nuoširdžiai jai dirbo.

Kalnėnui irgi neilgai teko Garliavoje mokytojauti. Carinė vyriausybė siuntė jį į Lenkiją. Tačiau jis, norėdamas likti savo sudėtai priešai ištikimu, siūlomos vietos nepriėmė ir per Prūsus išvyko į Ameriką.

Neabejotinai populiariausia Ks. Vanagėlio daina, tai

Kur banguoja Nemunėlis,
Kur šešupė miela plaukia, —
Ten Lietuva mano brangi,
Ten širdis vis mane traukia.

Ši daina, tai Vanagėlio pirmutinė, parašyta 1883 m. Veiverių seminarijoje (išspausdinta "Šviesoje" 1887 m.). Ją gyręs seminarijos lietuvių kalbos mokytojas ir skatinęs Vanagėlį daugiau jų kurti. Tai ilgoka, net 23-jų posmų baladė, kurioje išdainuojama visa išeivio vargų gama, tėvynės ilgesys ir noras į ją grįžti. Ši daina, kaip kad daugelis kun. Strazdelio dainų, greitai pasklido po kaimus ir jaunimas ją noriai pasisavino. Iš Amerikos Lietuvos sodžių ji pasiekė spausdintų laiškų pavidale — su margais krašteliais ir spalvotom vinjetėm. Anuo metu juk buvo taip malonu gauti iš Amerikos "drukuotą gromatą," o dar ir su "abrozėliu!" Tokią "gromatą" visas kaimas skaitydavo ir verkdamo, nes "Jonelis" ten toli "už marių mėlynųjų" gyvendamas dejuoja:

Lėkčiau, lėkčiau, kad galėčiau,

Sparnus paukščio, kad turėčiau:
Ten berasčiau tarp savųjų
Daug linksmybių aš saldžiųjų.

Tačiau "Jonelis" baigia savo raudą beviltingai:

Lietuvos jau nebmatysiu,
Brolių savo nebregėsiu,
Svetimoj šaly užgrūstas
Ir numirti čia turėsiu! . . .

Nors šią dainą Vanagėlis pavadino "Iš Tolimos šalies," tačiau jis menamą "trėmimą" išgyveno tik savoj fantazijoje: dainą sukūrė, kaip jau matėme, būdamas Veiveriuose.

Kita Ks. Vanagėlio daina, pavadinta "Mylmajai," su A. Vanagaičio komponuota muzika, ir dabar dar mūsų koncertuose dainuojama:

Aš bijau pasakyt, kaip tave aš myliu,
Aš bijau prasitart ir išreikšt negaliu,
Nes vėjelis išgirs, laimės man pavydės
Ir pasauliui garsins jausmus mano šir-
[dies!

Visa poetinė Ks. Vanagėlio kūryba tai daugiausia patriotiškai-sentimentališkos nuotaiškos deklaracija. Matydamos, kad Lietuvos "didžiūnai," bajorai-dvarininkai ir kunigai, nutauto, sulenkėjo; kad tik liaudis išlaikė lietuviškas tradicijas bei kalbą, jis savo poemoje "Milžinų Garbei" ima nagan lenkomanus:

Tik mūs tauta ilgai kentėjo
Didžiūnai mūsų ištautėjo,
Visokius jungus vilkdama;
Šalis vaitojo mirdama. . .
Bajorai mynė kalbą seną
Pavirto į tautos niekšus;
Darbais jie slėgė artojų
Sunkiai apkrovę pečius.
Artojas kalbą tik užlaikė; —
Tebus garbė jam amžina,
Kad girdim žodžius šiuos saldžiuosius,
Kad skamba kaimuose daina.

Kas, jo manymu, yra aršiausi Lietuvos priešai, jisai atsako kiek žemiau:

O priešai tie aršiausi Tavo —
Tai lenkomanų karžygiai;
Jie nor prislėgti visą tautą,
Vergais kad liktų lietuviai!

Seniai pažįstam jungą jųjų!
 Skaudžiai, ilgai kankino mus!
 Nes baudžiovos botagas ponų
 Kapoj senelius ir tėvus!

(Šie du posmai žodis į žodį pakartoti ir kitoje jo poemoje "Milžinai." Abi poemos parašytos 1920 m.)

Metais vėliau jusiai parašė kitą eilėraštį "Mūsų bajorams" (dvarininkams). Lyg užmiršęs ką pernai sakė apie bajorus: kad jie "mynė kalbą seną, pavirto į *tautos niekšus*, darbais jie slėgė artojų, sunkiai apkrovė jo pečius," — jis apeliuoja į dvarininko patriotizmą ir šaukia jį prie tautinio darbo, jeigu jis nori, "kad liaudis jį mylėtų":

Tad kaimyne dvarininke,
 Tą gerai tu išmanyki,
 Ar gali kitaip galvoti,
 Tautai kelią tu užstoti?!
 Kad visa tauta pabudo
 Ir darbuotis ji sujudo,
 Stot darban tau priderėtų,
 Kad liaudis tave mylėtų.

Rodos, koks čia galėtų būti bendras darbas su "tautos niekšu?" Dar daugiau: užmiršęs, kad "baudžiovos botagas ponų kapoj senelius ir tėvus" (jo paties žodžiai), poetas ten pat teigia, būk bajoro ir artojo tikslai esą tie patys ir juodu turį bendrai dirbti:

Ar prie žodžio, ar prie rašto,
 Kaip vaikai to paties krašto;
 Ar bajoras, ar artojas,
 Te meilingai jie guodojas!
 Te darbais Tėvynę remia,
 Iš širdies stiprybę semia!

Kitaip sakant, Vanagėlis nematė Lietuvoje klasių diferencijos, skirtingų luomų; jis skelbė neįmanomą visų lietuvių vienybę! Kiek žemiau, toje pačioje poemoje, autorius deklaruoja:

Tad iš dievo juk malonės,
 Mes visi šio krašto žmonės:
 Kunigai ar dvarininkai,
 Ar prekėjai, ūkininkai,
 Savo kraštą pamylėkim
 Viens antram darbe padėkim. . .

Čia tai, mažiausiai kalbant, autorius parodė didelį naivumą: bandė sutaikinti ugnį su

vandeniu!

Kad Vanagėlis mylėjo lietuvių kalbą, tai visai suprantama ir natūralu. Kiekviena pušis juk savam šilui ošia! Tačiau nevisuomet jam pavyko savo tezę paremti menine forma, ar kiek stipriau literatūriniai savo idėjas patiekti skaitytojui. Jo naivus simplicizmas ir metafizinė pasaulėžiūra kartais užvaldo racionalų protą ir jis ima pranašauti:

Ką drįsau tarti?! . . .Nesliaus skambėti
 Svietui pasbaigus kalba Lietuvos:
 Tenai danguose tėvų mus kruvos —
 Labai jie mėgsta savaip kalbėti!

Čia tai jo tautinis romantizmas virtęs nesąmone!

Ks. Vanagėlis nėra abejingas ir darbo žmogaus vargams, jo sielvartams. Jo sukurtas "Paukštelis" jam čiułba:

Aš pavargėlio pastogėj
 Lizdą noriu sau suvyt,
 Ir šeimyną jo patogiai
 Ketinu mylėt, ramint. . .

Grįš iš darbo šeimynėlė,
 Skurdų valgį sau gamins,
 Man bečiulbant bakūžėlė
 Tuoį visa nusiramins.

Ant šiaudų miegos varguoliai,
 Aš raminsiu jų sapnus,
 Ir giedosiu jiems lig tolei,
 Kol iš miego jie pabus.

Tačiau kaip iš tų vargų išbristi, kaip geresnę buitį susikurti, danius nesuvokia. Laimė jiems ateisianti tik po mirties:

Anam sviete ras lygybę,
 Jokių luomų ten nebus:
 Tik vienybę ir ramybę
 Jie regės per tuos sapnus.

Ir be Vilniaus "Aušros Vartų" jis negali apsieiti:

Be "Aušros Vartų" būt negalim:
 Be jų užtemtų mums dangus.
 Be augšto kalno Gedimino
 Kaip liktų Lietuvos žmogus?!

Iš populiariesnių Vanagėlio dainų dar būtų galima suminėti:

Mielas karvelėli! lėk tu ton šalin,
 Kur mano mieliausia riešutėlius skin.

Mūs lietuvaitė
Darbšti mergaitė:
Ravi ir sėja
Ir siuvinėja.

Ir dar vieną kitą vestuvinę dainą, geriausiai kurių žinoma yra:

Oi žiba žiburužiai, oi dega liktoružiai:
Tai manęs laukia sena močiutė
Iš šliūbo parvažiuojant!

Šios pastarosios dainos originalumu vistik tenka suabejoti. Dar prieš 1910 metus Lietuvos vestuvėse man teko girdėti dainuojant— klausiamai:

Ar žiba žiburužiai, ar dega dvi liktužės?
Vai ar laukia manęs jauno
Iš šliūbo parkeliaujant?

(Vanagėlio daina datuota 1886 m.)

Veikiausiai šią dainą Vanagėlis buvo girdėjęs; jis tik ją "suliteratūrinio" ir pradėjo su antruoju posmu, su atsakymu: — "Oi žiba žiburužiai, oi dega liktoružiai."

Ne vienoje, bet daugelyje vietų Vanagėlio originalumu negalima patikėti. Pav., eilėraštyje:

Kur namas mūs? Kur kraštas mūs?
Senas Nemuns puikiai plaukia,
Daug savimp' jis upių šaukia;
Pievoms, girioms jų kraštai
Apdabinti yr gražiai!

Graži žemė ir dangus . . .

Lietuva — tai kraštas mūs!

Čia jeigu ir nėra žodinis vertimas, tai jau bent labai artimas sekimas čekų dainos, kurią pats Vanagėlis pripažįsta 1883 m. girdėjęs Veiveriuose dainuojant: "Jie su pasi-mėgimu klausė dainų čecho keleivio, kuris, akompanuodamas arpa, gražiai dainavo jų garsiąją dainą 'Kur namas mūs'?"

Čekų dainos versija va kokia:

Kde domov mūj? Kde domov mūj?
Voda huči po lučinach,
Bory šumi po skalinach,
V sadě stkvi se zjava květ,
Zemski raj to na pohlet!
A to jest ta krasna zēmē,
Zēmē česka, domov mūj!

Ir forma, ir metras Vanagėlio penkiaeilio

posmo atitinka čekų originalą. Taipgi po kiekvieno posmo *abiejų dainų* eina tasai pats dveilis refrenas. Tą patį galima pasakyti ir apie rimuotas pasakėčias, kurios bene tik visos paimtos iš rusų ar lenkų, nors tai ir nepažymėta. Pav., jo "Gaidys ir deimantas":

Vieną kartą gaidys su visa šeimyna
Uoliai, rūpestingai krapštinėj mėšlyną;
Jis grūdėlio kokio, trupinio ieškojo,
Tvarkos atsidėjęs šeimynoj dabojo.
Kad jis taip akylai mėšlyną akėjo,
Deimanto po kojų grūdas suspindėjo, etc.

Tai 1884 m. "kūrinys." Tačiau, kas iš mokyklos laikų dar atmena rusų "Pietuch y žem-čužnoje zerno," tas kiekvienoje Vanagėlio eilutėje matys kyšant Krylovo ausis!

Jo "pomirtiniai," "sukaktuviniai" bei "jubiliejiniai" eilėraščiai, kaip ir kitų dainių tos rūšies "kūriniai," yra tik stereoptinė trafaretika ir jokia poezija nepasižymi — tai paprastas vieno asmens liaupsinimas.

Rašė Vanagėlis ir trumpų apysakaičių, apybraižų; daugiausia iš tuomet dar gana tamsaus Dzūkų krašto, iš kurio ir pats buvo kilęs. Visos jos sukurtos su stipriu reportažiniu prieskoniu. Dabar jos jau nėra aktualios, pasenę, ir menkos estetinės vertės. Nūnai jų ir tipai išnykę.

Literatūrinis Vanagėlio palikimas nėra perdidelis. "Švyturio" bendrovės 1921 m. išleistoje 186 psl. knygelėje — sutilpusi veik visa jo kūryba.

Ksaveras Vanagėlis buvo vienas gabesniųjų draudžiamąjo (spaudos) meto dainių, nors talento, kaip eilininkas, buvo silpnoko: ir forma jo senoviška, atsilikus, ir žodynas archajinis, ir turinys nestiprus. Nuo 1883 m. iki 1921 m. veik jokios pažangos savo kūryboje jis neparodė; vietomis net žymiai regresavo. Jo vaizdeliai, patriotinio, didaktinio bei šiaip anekdotinio turinio, anot V. Mykolaičio-Putino, "mūsų dailiosios prozos kely atsirado nepastebėti ir jokios reikšmingesnės žymės nepaliko ("Naujoji Lietuvių Literatūra").

Ksaveras Sakalauskas-Vanagėlis, išgyvenęs 75 metus, 1938 m. birželio 15 d. mirė Varšavoje, Lenkijoje. Palaidotas Rusų kapuose Vilniuje. Ar tarp 1921 m. ir 1938 m. (amžiaus galo) jis ką nors rašė — nežinau. Gana būdinga tai, kad Vanagėlis, taip ilgėjęs Lietuvos, taip troškęs joje gyventi, nes:

Ten darželiuos pinavijos,
Ten mergelės, kaip lelijos,
Ten šalelė daug geresnė,
Juoda duona daug gardesnė.

O svarbiausia tai, kad:

žmonės tur ten gerą širdį;
Draugai mano ten beliko,
Tik vienam man vargdienėliui
Iš tenai išeit priliko.

Tačiau kai grįžti galėjo — Lietuvon *nebe-
grįžo*, o liko gyventi — ir mirti — ten sveti-

moje šalyje, nors, kaip jis sakė, būk:
Čia ir žmonės labai pikti,
Negali su jais sutikti —
Jie į tave šnairai žiūri,
Baisiai nuožmią žiūrą turi!

Gal ir Vanagėlis, kaip poetas Maironis,
ankščiau Lietuvą idealizavęs, o vėliau, nusi-
vylęs, — oficialiuosius jos vadus ironizavo!
Tikriausiai, tam jo negrįžimui turėjo būti
rimtų priežasčių.

Vėliau kilę jauni, gabesni poetai Vanagėlį
pralenkė, ir nūnai — jis jau baigiamas pa-
miršti. Taip tai praeina žmonių garbė!

VITAMINŲ TYRINĖJIMAI IR ATRADIMAI

J. J. KAŠKIAUČIUS, M. D.

Vitaminų atradimai ir tyrinėjimai neleng-
vais ējo keliais. Daug buvo kliūčių ir skers-
painių ir priešiškimų, ypač iš gydytojų vado-
vybės, pačių tų jų unijos politikierių.

Keli pasišventėliai vitaminų pionieriai vedė
kovą prieš cheminį badavimą bent keliais
frontais. Jie nusisprendė prirodyti, ar tas
cheminis badavimas mažina mūsų atsparumą
bakterinėms ligoms.

Atseit, ar greičiau tokie cheminiai baduo-
liai susergera apkrečiamomis ligomis? Ar tas
cheminis badavimas padaro nusilpimą ir net
pirmalaikį vaikų senėjimą? Ar tas cheminis
badavimas sukelia netik kad nervines ir pro-
tines suaugusiųjų ligas, bet ir visą eilę pra-
gaištingų išsigimimų ir gedimų kraujo indų
bei arterijų, nuo ko nusilpsta širdis, inkstai,
smegenys milijonų žmonių pirma laiko?

Kad visa tai prirodyti kliniškai, mokslškai,
daug reikėjo pinigų tyrinėjimams laboratorijose
ir tam tyčia ligoninėse.

Pat pirma tyrinėjimai ējo laboratorijose
su gyvūneliais, su žvėreliais, tokiais, kaip
pelės, žiurkės, paukščiai, šunys. Paskiau kli-
nikose, ligoninėse.

Ir per keletą metų tapo prirodyta, ką pa-
daro tas ar kitas maistas, kaip dalykus pa-
taiso maisto pakeitimai ir to ar kito vitamino
 pridėjimai.

Tapo prirodyta, kad kepenys padeda išgy-

dyti pelagrą. Netrukus susektoji nikotinė rūk-
štis (niacinas) dar ryškiau naikino tą mity-
binio trūkumo ligą. Naikino ir šunų juodo
liežuvio ligą, pelagros rūšį.

Daugybė kūdikių ir vaikų su pradiniais pe-
lagros pažymiais tapo išgydyti, pakeitus
maistą ir bevartojant niaciną ir kitus vita-
minus.

Psichoneurozės ir protiniai sutrikimai, iš-
sivystę nuo ilgoko cheminio badavimo, pakar-
tojama tapo išgydyti su vitaminu B1 (tiami-
nu) ir sutvarkyta dieta.

Kai dėl pelagrinės beprotystės, tai net į be-
pročių namus patekusieji ligoniai tapo išgy-
dyti vis su dieta, su vitaminų gausa, ypač su
niacinu.

Taipgi nedvejojama tapo prirodyta, kad
netikęs maistas ir vitaminų stoka padaro žmo-
nes ligotus, opius, nepajėgiančius atsisipirti
prieš bakterines ligas. Šalčiai, slanktai, kata-
rai, slogos ir rimtesnės bakterinės bei virusi-
nės ligos greičiau užpuola chemiškai išbadė-
jusius žmones.

Ir išėjo aikštėn, jog mitybiniai trūkumai
paeina ne dėl vieno kokio vitamino stokos, bet
dėl stokos visokių vitaminų. Ir visokie orga-
niniai gedimai ir išsigimimai, arterijų kietė-
jimai, širdies, inkstų, kepenų ir liaukų apsil-
pimai yra susiję su netikusia mityba, su che-
miniu badavimu.

DAILININKAS IR VISUOMENĖ

A. SALIETIS

I.

Rašytojas, aktorius, skulptorius, tapytojas, dainininkas, muzikas — štai grupė žmonių, kurie visados yra vaidinę svarbų vaidmenį visuomenėje ir kuriems juo didesnis vaidmuo suvaidinti atitenka žmonijai žygiuojant progreso keliu. Technika, mašina, mokslas ir išradimai vis labiau ir labiau pavaduoja fizinį darbą, atpalaidodami žmogaus rankas nuo sunkaus, nesveiko ir nešvaraus darbo. Numeskime žvilgsnį kad ir į ne taip jau seną praeitį. Dar mes, senosios kartos žmonės, atsimename, kaip prieš ketvertą ar penketą dešėtkų metų ne retam iš mūsų prisieidavo dirbti dvyliką ar keturioliką valandų per dieną ir šešias bei septynias dienas per savaitę. Fizinis sunkus darbas užmušdavo visą laiką, tiesiog suėsdavo paprasto žmogaus ir sveikatą ir dvasinius pojūčius.

Šiandien jau kitoks vaizdas, kitokia tikrovė. Dabar kad ir pas mus, kapitalistinėje Amerikoje, kur vis dar pelno išrokavimai dažnai neleidžia pilnai ir visapusiškai panaudoti visus mokslo ir technikos atsiekimus visose darbo ir gyvenimo srityse, — tačiau ir čia jau beveik visose įmonėse ir įstaigose tedirbama aštuonios valandos per dieną ir penkios dienos per savaitę. Koks didelis skirtumas! Kiek daug daugiau laiko kad ir paprastam žmogui, kad ir darbo žmogui, palieka dėl dvasinių polekių, dėl kultūrinio gyvenimo. Radijas ir televizija atneša dainą ir muziką bei vaidybą tiesiai į namus. Palaipsniui tos kultūrinės vertybės "prilimpa" prie visų šeimoje.

Tas pats su visais kitais dvasiniais, kultūriniais turtais. Jie daros kiekvienam lengviau pasiekiami, lengviau prieinami, labiau pamėgiami. Taip yra ir taip turi būti. Tai progresas.

Bet tada kiekvienam turėtų būti aišku, jog ir vaidmuo tų, kurie kuria, gamina, dirba tuos dvasinius turtais, turi didėti ir didėja. Vaidmuo ir atsakomybė. Kultūrėjantis žmogus kultūrina ir savo dvasinį "apetitą." Jis vis didesnius, vis aukštesnius stato reikala-

vimus tam, kuris gamina tas kultūrinės-dvasines vertybes.

Čia mes kalbame apie vaidmenį ir mūsų gyvenime vietą dailininko — rašytojo, muziko, dainininko, tapytojo, skulptoriaus, aktoriaus. Jis, dailininkas, menininkas, artistas, ar kaip mes jį pavadinsime, turi teisę reikalauti ir iš visuomenės tam tikros atsakomybės. Jis turi teisę reikalauti iš tos visuomenės jo darbo įkainavimo, jo vaidmens pripažinimo, jo rūpesčio mus dvasiniai pamaitinti ir pastangų mums suteikti geriausio dvasinio maisto, atitinkamo pagerbimo. Deja, ne visada mūsų dailininkas susilaukia iš visuomenės tai, kas jam iš tiesų priklauso.

Jeigu mes pažvelgsime į mūsų Amerikos lietuviškąją visuomenę ir mūsų dailininkus, į mūsų menininkus, tai surasime, kad ne visuomet mes jų vaidmenį tinkamai įvertiname ir ne visuomet mes juos tinkamai pagerbiame. Kažin kaip dažnai mums atrodo, kad mūsų dailininkai, mūsų muzikai, mūsų scenos mėgėjai mums tik patarnauti prie kiekvieno pašaukimo teturi, o mums rūpintis jų problemomis, jų troškimais, netenka, nereikia. Gal tai ir bus viena iš tų priežasčių, kodėl mūsų meninės spėkos taip labai limituotos, apribotos, mažos, ir kodėl taip dažnai ir gana gražiai pasirodę bei sužibėję talentai išnyksta. Mes iki šiol, man atrodo, nepajėgėme sudaryti meno klestėjimui šiltos aplinkos, purios, derlingos dirvos.

II.

Bet sugrįžkime prie dailininko ir jo vaidmens. Ne tik lietuviškoji visuomenė ne visuomet iškėstomis rankomis pasitinka šiltai kiekvieną pasirodžiusį naują talentą. Mes gyvename kapitalistinėje Amerikoje. Mes esame abelnosios amerikinės visuomenės dalimi. Mes gyvename amerikinį gyvenimą — mus veikia ne tik medžiaginiai, bet ir dvasiniai Amerikos polekiai. Tai būtina, tai neišvengiama.

Einant toliau ir žiūrint plačiau, mes surandame, kad maždaug tokia pat padėtis viešpatuoja visame kapitalistiniame pasaulyje. Tik

socialistiniuose kraštuose dailininko-menininko vaidmuo, pašaukimas ir uždaviniai skirtingi. Ten jam nebereikia kovoti už kasdienį, taip sakant, duonos plutos susiradimą. Jam nebereikia, kuriant, pirmoje vietoje galvoti, ar iš to bus biznio, ar tas atneš dolerį kitą įplaukų, kad būtų iš ko gyventi. Jis pirmoje vietoj turi statyti ir stato visuom. patarnavimo reikalą. Jam pirmoje vietoje stovi klausimas, ar šis mano darbas padės pakelti mano visuomenės kultūrinį lygį, ar patarnaus progresui, visos žmonijos gerovei.

III.

Apie dailininko vaidmenį, polekius ir atsakomybę kapitalistinėje santvarkoje patiekė labai įdomų straipsnį "Always the Plow and the Stars" įžymusis airių tautos pažangus rašytojas-dramaturgas Sean O'Casey ("The New York Times Book Review," January 25, 1953). Pradžioje savo straipsnio jis parodo kapitalistinės visuomenės nedėkingumą savo dailininkams, jų vaidmens ir polekių neįvertinimą. Jis rašo:

"Dailininkas gyvenime užima neužtikrintą vietą, nes jis yra labiausia nepaisomas žmogus. Ištikrųjų jis nė neturi gyvenime vietos, daugiausia laiko jis praleidžia užkištas kamputyje. Tik laikas nuo laiko jis yra išvedamas iš to kampučio, nedrąsus, bet su viltimi, parodyti vieną ar porą piešinių, arba figūrą ant pastolio, arba knygą lange; gauna jis paplakšnoti į petį, ir paskui esti vėl nustumtas į tą patį slaptą kamputį. Nėra liūdnesnio vaizdo kaip meno galerijoje tapytojas tarp savo piešinių, arba skulptorius šalia savo kūrinių, ant kurių niekad nesimato korčiukės su užrašu, jog parduota; arba kai matai rašytoją betempiantį rankraščių glėbį nuo leidėjo prie leidėjo, siūlant dėl išleidimo, giliausiai įsitikinusių, jog jeigu tik jo kūryba būtų išleista, ji nustebintų visą pasaulį.

"Ir taip pat tai yra komiškas (juokingas) vaizdas, jeigu žmogus giliau į jį pažiūrės, bet tai ne siekiančiam tapytojui, arba susiagitavusiam rašytojui, kuris yra įsitikinęs savo vertybe. Jie bėga ten, kur atrodo, kad viskas bujoja, bet susiduria su plačiausiais grioviais, kuriuos jiems prisieina peršokti, arba su spigliuotomis tvoromis, kurias jie turi perlpti, arba perlstyti per apačią. Pasėka būna tokia,

jog daugumoje atsitikimų jų pastangos susilpnėja ir vietoje pasiekimo tikslo, mes išgirstame tik nusiskundimą. Mat, jie nebuvo persergėti. Priešingai, korespondencinė mokykla ir meno centrai barsto pažadus, kaip rožes po kojų, — taip, jog pirma, negu menininkas pradeda darbuotis, jo mintys būna sugadintos (iškraipytos) tais čekiais, kuriuos jis savo minčių akimis mato krintant smarkiai ant jo pusryčių stalo."

Ypatingai pas mus Amerikoje meno ir kitose mokyklose bei konservatorijose jaunieji dailininkai prikemšami pažadais ne tik garbingos, bet ir turtingos ateities. Jiems įkalama, kad juos laukia rožėmis iškloti keliai, kai jie baigs mokslą, gaus diplomą ir pasileis į gyvenimą. Juos laukia ne tie grioviai ir ne tos spigliuotos tvoros, ne tie erškėčiuoti keliai, bet laimė ir pasisekimas. Pasaulis tik laukia jų talento ir genijaus pasirodymo, — ar tapyboje, ar rašyboje, ar vaidinime, ar muzikoje.

Sean O'Casey tęsia:

"Jiems (tiems jaunesiems dailininkams—A.S.) turėtų būti papasakota apie tuos didelius sunkumus, su kuriais jiems teks susidurti ir kurie gali juos sulaužyti. . . Aš visuomet persergsčiu pradedančiuosius, kurie prie manęs kreipiasi patarimo, susirasti darbą farmoje, fabrike arba dirbtuvėje ir laikytis ten taip ilgai, kaip galima. Pradedantieji reikia papasakoti apie gyvenimo tikrovę. Dramos mokyklose turi būti išaiškinama, jog tik tai užengimas ant estrados dar nepadaro artisto bei artistės žymiu, jog rankoje teptukas arba barzda ant smakro dar nepadaro piešėjo, jog viskas reikia išmokti ištisų metų darbu; jog darbas, darbas padaryti artistą, yra taip pat sunkus (įkyrus), kaip kad darbas, kuris padaro redaktorių arba mūrininką. Skirtumas tiktai tame, kad redaktorius arba mūrininkas, negalįs gerai atlikti darbą, tampa paleistas iš darbo, tuo tarpu netikęs dailininkas gali per visą savo gyvenimą apsigaudinėti save, nors ir negali apgaudinėti kitų.

"Kartu su desperatiška kova pasidaryti pragyvenimą, dailininkui tenka susidurti su dviem kitais netaip ryškiais pavojais, — tai su pavojais savęs didinimo (perkainavimo) ir minios garbinimo. Dėl kažin kokios keistos priežasties yra mokoma, kad tas, kuris parašo

knygą, arba veikalą, turi būti labai nepaprastas žmogus, — toks žmogus, kuris prileidžiamas prie tokio žinojimo, koks neprieinamas net ir inteligentiškiems žmonėms. . . Rašytojas neprivalo puoselėti savyje tos minties, jog jo darbas yra svarbesnis už darbininko prie medžio arba prie metalo darbą, arba už audėjo darbą audinyčioje. Neigi taip turi įsivaizduoti tapytojas arba dailininkas, kuris iš stovinčio bekalbio akmens kaltuku iškala figūrą. . .”

Sean O'Casey ypač storai pabrėžia tą pavojų, kurį dailininkai patys susikuria, save garbindami, save perkainuodami, save keldami. Jis sako, kad toks kėlimasis, toks pūtimasis, toks savęs aukštinimas vienus iškelia į dausas, o kitus dailininkus sugrūda į betonines slėptuves. Vieni su kitais niekad nesusitinka, nebesusikalba. “Abieji jie,” sako O'Casey, “atsiskiria nuo minios, besirūpinančios pasaulio reikalais; nuo tos minios, kuri kartais gali būti taip spalvinga, taip maloni, taip žiauri ir taip komiška. Bet tas pasipūtėlis su pažeminimu žiūri iš aukštybės į tą, kuris randasi apačioje (betoniniame sklepe), o apačioje esantysis kumščiu grumoją anam viršuje, kartu sudarydami komišką vaizdą, o mus priverčia juoktis iš jų ir nuo jų šalintis. Abieji jie liekasi pasmerkti nesulaukimui atlyginimo žmogaus sielvartu ir komiškomis pastangomis laikytis įsikibus į gyvenimą. Abieji jie eikvoja savo laiką ir naikina gyvenimo šviesą užsidarę savotiškuose karstuose. Abieji jie bijosi pilno gyvenimo išsireiškimo; bijosi jo žiaurumo, nepasitiki jo malonumu, jo drąsa, jo skausmais ir jo šiurkštumu. Dailininko vieta būti ten, kur yra gyvenimas, — veiklus gyvenimas, kokio nesiranda nei ivoriniame bokšte (dausose), nei betoninėje slėptuvėje; jis turi klausytis visko, stebėti viską, o paskui viską pagalvoti.”

Žinoma, reikia ir talento ir gabumų būti gabiu, pasėkmingu savo užsiėmime arba profesijoje. O'Casey rašo:

“Po tam eina gabumas, arba turėtų eit, padaryt tai, ką darom. Apart to, kad mums tenka pereiti per malūną, mes turime turėti talentą, kuris saugiai mus per jį pervestų ir pa-

darytų mus tinkamais atlikti labiausia pageidaujamus ir reikalingus žmonėms daiktus. Talentas būti rašytoju, tapytoju, laikraščio bei žurnalo redaktoriumi, arba kritiku, yra taip pat reikalingas, kaip reikalingas yra talentas mokėt vartoti metalą tam, kuris nori būti geru metalistu, arba mokėt vartoti medžią tam, kuris nori būti geru dailide. Geras dailidė norės padaryti ir gražesnius daiktus, negu tik langų bei durų frėmai; metalistas norės padaryti ką nors šaunesnio, negu skardinis katilas, nežiūrint, kaip tas katilas yra naudingas ir reikalingas.

“Mes neprivalome turimąjį arba įgautąjį talentą apleisti. Per daug metalistų ir dailidžių ir dilitantų nori būti rašytojais ir tapytojais, savo kvailomis akimis matydami skaisčiausią šviesą apie autorių, kuris nėra buvęs nei ant jūrų, nei ant žemės. Nūnai skaitymas yra tokia žmonėms butenybė, kaip ir maistas, bet, kaip ir maistas, dauguma yra pagaminta tik laikinam sunaudojimui. Bet vistiek yra svarbu, kad tai būtų geriausia, ką protas gali patiekti. Tiktai keletas didžiųjų dailininkų išlieka gyventi ateičiai.

“Mes neprivalome pakeisti savo užsiėmimą kitu, kuriam mes turime mažiau gabumų. Neigi mes turime pamesti savo užsiėmimą tam, kad užsiimdinėti menkniekiais. . .”

IV.

Dailininkas neprivalo jaustis esąs viršuje visuomenės. Jis visuomet turi atsiminti, kad jo talentas, jo pastangos ir pasiaukojimas yra naudingi ir gal pasiliks “amžinai,” pastoviais būsimoms kartoms naudotis bei žavėtis tiktai tiek, kiek išreikš bei apreikš šios gadynės visuomenės troškimus bei polekius. Dausose niekas nesusikuria. Viskas kuriasi žmonėse ir tarp žmonių. Dailininkas, kuris tą tiesą pamiršta, nustoja buvęs tikruoju dailininku. Gali jis sėdėti ivoriniame bokšte, arba stenėti betoninėje slėptuvėje, jis nieko nesukurs ir nepaliks, kuo ateitis didžiutuoti.

O visuomenė iš savo pusės privalo šiltai pasitikti kiekvieną dailininką, kuris stengiasi jai kurti, jos troškimus išreikšti, jai rodyti bei skinti kelią į šviesesnę ateitį, —lai tai bus teptuku, kaltuku, plunksna, pianu bei smuiku.

KALINYS PABĖGO

Petras Krapas

Kartais įvyksta tarytum stebuklą.
Daug kas žinojo žmogelį čia kuklą, —
Trisdešimt metų, gal būt, ir penkių,
Nosis smaila ir aštrių jis akių.

Buvo kalėjime jis ilgametis,
Laisvės svajonės vistiek nepametęs, —
Didelę kliūtį turėjo jisai:
Koja kairė jam netikus visai.

Buvo medinė nuo kelio ta koja, —
Taip ir vadindavo jį medžiakoju.
Kolis bet buvo iš viso žvalus,
Pildė gerai jam priskirtus galus.

Raštinėj centro jis darbą turėjo:
Kur jį pasiūsdavo, ten jis ir ėjo, —
Daiktą ar raštą atnešdavo kam,
Rodos, jis tikęs tam darbuilgam.

Centro jis buvo patikimas vyras,
Rimtas, ramus, sumanus, nepagyras:
Koja medinė — pabėgt negijam, —
Centro valdyboj jis tiko bet kam.

Centro bokštelyj, ant mūrų tų sienos,
Sargu sėdėjo senukas toks vienas.
Kolis užkąst jam nunešdavo ką,
Ką kad įdėdavo centro ranka.

Baltu rūbu apdengta jam pintinė,
Jis klubitavo, atstatęs krūtinę, —
Bet kas sustikdavo Kolį kasdien,
Centro valdyba, sargai — jam visvien.

Vis mandagiai jis "valio" tau pasako,
Šyptelia kiek, pasitraukia iš tako,
Nešulį neša, kur reikia, rimtai, —
Kas jį prikibti galėtų už tai?

Bet gerabūdis tasai medžiakojis —
Planą turėjo gerai sugalvojęs, —
Tai inžinierius! Tai reta tokių!
Staiga jis dingo visiems iš akių. . .

Vieną taip popietį vasaros dieną —
Nusiaubė centrą nebūta naujiena. . .
Vargiai tikėtum tokia staigmena!
Gyvas stebuklas, žmogau, ir gana! . . .

Tuoj nuaidėjo žinia sensacinga:
Bėgsmas drąsus — medžiakojis pradingo!
Staugia sirenos, aliarmas baisus,
Lyg skruzdėlyną, sukėlė visus. . .

Kaipgi tai buvo, kada, kokis būdas?
Pamainą sargas daryti įgudęs —
Įžengė centro bokštelin švelniai:
Taip ir apstulbo!.. Kokie čia velniai?..

Surištas kėpso asloje senukas,
Plėštrais burna užlipdyta, sumukęs,
Nei jis išrėkt nei kalbėt, o tiktai —
Šniokščia ir pūkščia ir mykia keistai. . .

Pašaukė tuoj tasai sargą dar kitą, —
Senį atrišo visai sudarkytą,
Nuvedė centran: istor'ja baisi, —
Net išsižioję suklusos visi. . .

Užkandį nešęs būk jam medžiakojis,
Kaip paprastai jis kasdien ten vazojas, —
Senis sėdėjęs: mat, ans patarnaus, —
Tuoju iš pintinės padės ką skanaus. . .

Senis nė žodžio ištart nesusėjęs,
Kaip ant burnos ans jam plėstrą uždėjęs,
Kojas, rankas tuoj surišęs tvirtai:
Na ir sudieu. . . kam aslon nuvirtai. . .

Virvę ir kablį pintinėje Kolis
Tuoju pasigriebęs ir laukan išpuolęs. . .
Dingęs senukui tuojau iš akių, —
Tai ir kentėk tu baisybių tokių. . .

Tiek tegirdėjęs ir matęs senukas.
Kaip medžiakojis per sieną pasprukęs,
Jis negalėjo žinoti tikrai:
Gal jam padėjo kokie ten tigrai. . .

Keturias valandas senis gulėjo,
Kol pamaininis jį sargas užėjo:
Bus toli dingęs laimingas bėglys, —
Kas ten dabar ant jo pėdų užklys? . . .

Žinoma, ieškojo bėglio gan uoliai,
Betgi sugauti neįstengė Kolio. . .
Dingo jisai, kaip akmuo vandeny. . .
Didvyris Kolis — sakytų seni.

ŽMONIJA KOVOJE UŽ DUONĄ

J. E. G.

Kviečių auginimu žmonės užsiima per tūkstančius metų. Daug rūpesčio įdėta gerinimui ir didinimui derliaus. Tačiau ilgų metų pas-tangos dar pilnai nedavė paageidautų rezulta-tų.

Tiesa, jau daug kas atrasta ir pagerinti kviečiai. Keblu viską vienu pasimojimu at-siekti, kad kvietys duotų gerą derlių, būtų at-sparus prieš šalčius, sausrą, vėjus, ligas ir vabalus. Tokios biologų misijos užduotys.

ILGAAMŽIS KVIETYS

Šių dienų mokslo šviesoje biologai greičiau nugalės sunkumus. Numatoma išauklėti tokią kviečių veislę, kuri galės duoti du ar tris der-lius į metus!

Tarybiniai mokslininkai žiūri į ateitį su gera viltimi. Jie daug įdeda energijos ir ži-nojimo, kad išvysčius kviečius, augančius per dvi ar tris vasaras. Tai toli siekiantis ir įdo-mus užmojis.

Kai kas gali sakyti, kad tai tik svajonė. Tačiau biologas Nikolas Tsitsinas savo kredi-tui augina kviečius, kurie auga per dvi vasa-ras ir duoda gerą derlių.

Mokslo pagalba, kad ekonominės sąlygos tarpe tautų pasikeistų, būtų galima daug grei-čiau pakelti žmonių gyvenimo lygį. Mūsų šimtmetis, didžių atradimų laikotarpis. Jis turi liktis pagrindu tolesniam, taikiam keliui į progresą.

APLEISTAS TURTAS

Mes toli esame atsilikę naudingų augalų naudojimo srityje. Šiandien yra žinoma tūk-stančiai naudingų augalų, bet naudojama tik maža dalelė. Kultivuotų augalų tėra išvysty-tas irgi labai mažas skaičius. Jie yra šaltinis maisto, vitaminų, medicinos, dažų ir kitų reikmenų. . .

Deja, mes ir tuos augalus, kuriuos auginame, naudojame neatsargiai. Auginame juos visai apribotame žemės plote, o kita žemė stovi dirvonais. Apie 13,000,000 ketvirtainių mylių guli nejudinamos žemės!

Visiems yra girdėti tyrlaukiai: Sacharos tuštumos, Nubia ir kitos.

AGRIKULTŪRA

Anglija šimtas metų atgal jau žinojo, kad kaitomai auginami javai esti derlingesni. Ag-rikultūros mokslas per šimtą metų toli pažen-gė. Tačiau Anglijos žemės ūkio progresas kai ir ant vietos stovi. Javų derlius nekyla aukš-tyn, o puola. Antro pasaulinio karo pabaigoje derlius žymiai nupuolė.

Afrika, Pietų Amerika ir Indija turi did-žius plotus derlingų laukų. Jie ir klimatu tin-kami greitam auginimui įvairiausių javų. Tačiau. . .

Kaip istorija byloja, tai Indija nuo 1875 iki 1900 metų pergyveno aštuonioliką badme-čių, kurie sunaikino 26 milijonus žmonių gy-vasčių! Pagerinimų nuo to laiko žymių nėra. Vidutinis žmonių amžiaus ilgis tik 27 metai. Apie 40 proc. vaikų išmiršta nesulaukę pen-kerių metų amžiaus.

PASKANDINTA DUONA

Amerika — Jungtinės Amerikos Valstybės — netaip seniai buvo garbinga daugiu der-lingos žemės. Ūkininkai daug įdėjo energijos ir pastangų į žemę. Jie vežė įvairių kraštų ir klimatų augalus auginimui. Kaip šiandien tie buvę gražūs žemės plotai atrodo? Apgailėti-nai. Stovi vėjų, lietaus, potvynių išvagoti, iš graušta grabės. Nepanašūs į savo ne taip se-ną praeitį!

Kas metai lietus plauna ją daugiau. Ap-skaičiuota, kad bėgiu vienerių metų į jūras nuneša apie tris bilijonus tonų derlingos že-mės paviršiaus. Kartu nuneša apie 40 milio-nų tonų fosforo, kalio ir azoto. Nuplautos mineralinių trąšų kiekis lygus 150 proc. pa-saulio chemiškai gamybai. Išeina 21 kartą daugiau, negu kultivuoti augalai sugeria.

ŽEMĖ VERKIA

Amerikos žymus mokslininkas Dr. Hugh H. Bennett, 1939 m., Kongreso Komitetui ra-porte pasakė, kad 282,000,000 akrų žemės yra

sugadintos. Lietus-vėjas plaka 775,000,000 akrų žemės be jokios apsaugos. Gi 100,000,000 akrų žemės yra nepataisomai sugadintos.

Kitas žymus Amerikos ekonomas McWilliams rašo savo knygoje "Ill Fares the Land," kad Oklahomoje ir Texasuose 75 proc. žemės irgi plaunami lietaus. Vien tik tai trys valstijos — Oklahoma, Arkansas ir Texas — turi sugadintos žemės apie 185 milijonus akrų.

Didžiausias kaltininkas žemės gadinimo yra specializavimas vienu kokių javų. Kita lygiai svarbi priežastis, tai miškų kirtimas be saiko. Atsodinimas miškų mažas. Tokia žemė lieka be apsaugos vėjams pustyti, lietai plauti iki nepataisomam laipsniui. Liūdna tikrovė.

ALKIO TĖVAS

Francūzija savo laiku irgi buvo garsi derliumi kviečių, cukrinių burokų, vynuogių ir alyvų. Dabar ji sėja mažesnius žemės plotus. Derlius yra nukritęs veik ant pusės. Grūdų trūksta apie 800,000 tonų į metus. Seniau užtekdavo savo grūdų ir parduoti dar turėdavo.

Visi kraštai, kurie aukštai stovi ekonominiai, o taip pat ir atsilikusios tautos turi gana tinkamos žemės, bet apie vieną trečdalį tedirba. Kodėl? Biologas Tsitsinas mano, kad žmonės per daug apie karą galvoja, pamiršta žemės pagerinimo reikalus. Profesorius Joliet-Curie apskaičiuoja, kad pastangos įdėtos į vieną mėnesį Antrojo pasaulinio karo viršytų išlaidas, kokios būtų reikalingos aplieti Sacharos tyrus. Karas — alkio gimdytojas.

ŽIAURI NETIESA

Daug mokslininkų nežiūri į gyvenimo faktus reališkai. Jie gyvenimo trūkumus primeta žmonių perviršiui, būk žemė nepajėgianti išmaitinti. Jų tokios teorijos gražiai pasitarauja karo kurstymui.

Tokia literatūra, kuri dėsto žmogaus silpnumus su gamta kovoti, yra be pagrindo ir pavojinga. Ją reikia ir vertinti kaip tokią.

"Argumentai" prof. Frank Pearson ir F. Harper iš Cornell universiteto, kurie siūlo pasaulio žmonių skaičių sumažinti nuo dabartinio 2,000 milijonų iki 800 milijonų, yra be pagrindo ir nežmoniški.

Kitas negražus ir neteisingas yra aiškinimas tūlų agronomų, kad išsisėmimas natu-

ralių šaltinių esąs gamtos įstatymas, "naturalus žemės nusidėvėjimas." Mokslas ir praktika parodė, kad tokio sutvėrimo visai nėra, kaip žemės vaisingumo sumažėjimas. Žmonės yra galinti tvarkyti ir pakeisti gamtos veiksmą savo naudai.

Kad patvirtinti faktus, tai N. Tsitsinas parodo, jog Tarybų Sąjungoje dabar gimimais trimis milijonais skaitlingesni, o mirimais 50 proc. nukrito lyginant su pirmkariniais 1940 metais. Dėl to pasekmės tokios, kad žmonių gyvenimo lygis pagėrėjo. Pokariniais metais laukų apdirba 20 proc. daugiau. Grūdų metinės pajamos 114.6 milijonų metriškų tonų į metus. Vienas metriškas tonas turi 2,200 svarų.

UŽVĖJOS

Kad apsaugoti derlingą žemę nuo vėjų ir kitų nepalankumų, augina užvėjas. Tokių miškų ruožai Tarybų Sąjungoje dabar supa 296 milijonus akrų žemės. Tokius miškus ištiesus į vieną ruožą, apie 98 pėdų pločio, apjuostų mūsų žemę ties ekvatoriumi 50 kartų!

Kinija, nors jauna demokratinė valstybė, o jau suspėjo apsodinti 1,055 mylių ilgio ruožą miško.

IRIGACIJA

Visame pasaulyje dabar iriguojama (dirbtinai žmogaus pastangomis paliejama) apie 197 milijonai akrų plotas žemės. Kada bus baigtas projektas Volga, Dnieprai, Donas ir Amu Darya, vienoje Tarybų Sąjungoje bus 35 proc. pasaulio iriguojamų žemių. Tad šiuo būdu bus užauginama maisto, drabužių, namų pastatoma šimtui milijonų žmonių! Kaip apskaičiuojama, ūkininkas gaus derlių 50 iki 75 proc. aukštesnį už vidutiniai dabar gaunamą. Šis derlius nebus įtakoje vien gamtos. Žmogus pats bus valdovas ir lietaus nereikės laukti iš dausų nukrintant.

Toks bendras pasaulio agrikultūros paveiklas šiandien. Ateitis daug žada. Vieno tetrūksta šiandien, tai taikos, tautų kooperacijos kovoje perbūdavoti gamtą visų šalių ir užtikrinti agrikultūrai pažangą per visą pasaulį. Tik tai šis būdas atneš didesnius derlius ir daugiau maisto pasaulio dirbantiesiems žmonėms.

LEGENDA APIE KUKURŪZO ATsirADIMĄ

S. J. JOKUBKA

(Pagal H. W. Longfellow "Hiavatos giesmę")

Jau pamirštos tos dienos ir palaidoti tie amžiai, kai skersai ir išilgai Amerikos žemyną ošė girios ir plačiomis prerijomis švilpė vėjai. Tai buvo labai seniai, kai Amerikoje buvo tuščios ir neapgyventos vietos. Tik kur-ne-kur paupėse ir paežeriuose gyveno nedidelės indėnų tautelės skurdžiuose savo kaimeliuose, bet ir jos buvo dar visai neskaitlingos, ir kaip mes vadiname—"laukinės." Baltieji žmonės tuomet apie Ameriką nei svajote nesvajotojo, —žinomam svietui buvo nežinomas kontinentas. O tik po daugelio šimtų metų Columbus ją atrado, tačiau Amerikoj štai kaip jau žmonės kalbėjo:

Vieną kartą gražioji ir stebūklingoji Nokomė tykią naktį išėjo iš mėnulio ir po mėnuliui pasikabinusi supynę ėmė suptis. Kita jauna gražuolė, užsiliepsnojus pavydu, pakirto supynės vynmedžio šakas, ir Nokomė nusigandusi pradėjo kristi žemėn; krito ir nukrito į minkštas ir gėlėtas Muskodės pievas.

Muskodės pievose tarp žydinčių lelijų, paparčių ir samanų, Nokomė pagimdė dukterį, kurią pavadino Venona. Duktė augo liemeninga, graži ir spindinti, tartum žvaigždė. Savo gražumu jaunuolė Venona žavėjo kiekvieną. Tačiau motina dukters gražumu buvo susirūpinus ir, lyg nujausdama nelaimę, sakydavo:

—Dukrele, saugokis Vakario vėjo, neklaušyk, ką jis tau sako; negulėk gėlėtoje pievoje, nenusilenk prie lelijų, kad Vakaris nepaliestų.

Bet spindinti, kaip žvaigždė, Venona motinos patarimų nepaisė. Ir kartą tykusis Vakaris šlamėdamas tarp lapų, linkdamas rasotas žoles, pastebėjo tarp lelijų saldžiai miegančią Venoną. Ėmė ją glostyti, ėmė jai lipšniais žodžiais kalbėti, ir Venona pagimdė jam liūdėsio ir meilės sūnų Hiavatą.

Kaip greitai gimė sūnus, taip greitai Vakaris dingo, palikdamas gražuolę Venoną su mažu vaikučiu vieną. Apgauta jaunuolė supratusi veidmainingąjį Vakari, neišlaikiusi sielvarto ir širdies skausmų, mirė. Gi mažas sūnelis Hiavata liko pas bobutę Nokomę.

Nokomė tuo metu gyveno įsikūrusi prie pakrantės Gitče-Giumi, prie Didžiųjų Marių bangų. Tuojau už jos žagarų triobelės niūksojo miškas, mėlynavo tamsios pūšys ir plačios šakės eglės. O priešais triobelę švytėjo jūra, kurios bangos plovė kranto smėlį. Čionai senutė Nokomė ir auklėjo savo anūką Hiavatą, meilės ir liūdėsio vaiką.

Liuoslaikiu pasakodavo Nokomė anūku vi-sokiausias pasakas. Rodydavo jam krintančias kometas, vaiduoklių šokius, traukiančius karžygių pulkus į šiaurę; rodydavo paukščių kelią, kuris tiesias per juodą dangų ir sakydavo, kad pilnas dvasių ir šešėlių.

Būdavo sėdi Hiavata prie triobelės dūrų ir klausosi pūšyno šlamėsio, klausosi bangų plakimo. Klausosi Hiavata įstabių garsų ir žodžių, kuriais kalbėdavo pūšys ir dainuodavo bangos. Pamatęs mažą vakaro musytę, švyt-ruojančią tarp krūmų, lyg auksinę kibirkštėlę, Hiavata būdavo ima ir pradeda jai dainuoti dainelę, kurią ji Nokomė išmokino:

"Mažas lengvas mašalėli,
Kibirkštėle greitasparne,
Tu pašviesk man, žiburėli,
Kai į patalą aš gulsiu,
Kai aš akutes užmerksiu."

Pamatęs viršum jūros plaukiantį apskritą mėnulį, pilną ruožų ir šešėlių, pribėgęs Hiavata prie Nokomės rodydavo pirštuku ir klausdavo: "Nokome, kas yra tenai?" O toji mažyčiam atsakydavo: "Kartą vienas kariaininkas įpykęs vidurnaktį griebė savąją bobutę ir sviedė į mėnulį. Tenai regi tu ją ir dabar."

Pamatys Hiavata rytuose margą daugiaspalvę laumės juostą ir vėl bėga prie Nokomės: "Kas ten, Nokome?" O Nokomė geraširdė ir vėl vaikutį ramina: "Ten danguje gėlynas. Visos pievų, girių, prerijų lelijos, kai čia, žemėje numiršta, tenai dauguje, vėl prazysta."

Vidurnaktį, kai girioje pradėdavo ūkauti

ir kvatoti pelėdos, Hiavata pagaudavo siaubas ir: "Kas tenai? Kas tenai, Nokome?!"

"Tai sena pelėda ūkauja su pelėdukais. Tarp savęs jie šnekasi, barasi pelėdų kalba," Nokomė vaikutį nuramindavo.

Paskum Hiavata ėmė suprasti paukščių paslaptis, patyrė kaip jie vadinasi, sužinojo kaip jie šnekasi, kaip savo lizdus suka, kur žiemą išsislapsto. Išmoko Hiavata žvėrių kalbą, sužinojo jų vardus; sužinojo kaip bebrai savo namus stato, kur voveraitės slepia riešutus, kodėl stirnos tokios greitos, kodėl kiškiai tokie bailūs. Dažnai Hiavata su jais kalbėdavosi ir šaukdavo juos: "Broleliai mano!"

O vėliau, Nokomės draugas Jagas, daug keliavęs po pasaulį, padirbo lanką iš uosio, templę iš briedžio gyslos, ažuolines strėles su titnaginiais galais, ir padovanojo Hiavatai. Padavęs tą viską, paliepė, kad Hiavata nueitų girion ir nukautų rusvųjį briedį ar elnią. Jaunuoliui Hiavatai pasisekė girioje žvėrys nukauti lengvai. Koks buvo džiaugsmas senei Nokomei ir Jagui, niekas negali pasakyti. Džiaugėsi jie, kad Hiavata jau medžiotojas.

Nokomė iš nukauto briedžio kailio pasiuvo Hiavatai rudą švarką. O raudoną briedžio mėsą supenėjo sukviestiems svečiams į puotą, kurią surengė Hiavatos garbei. Ir reikia pasakyti, kad į puotą buvo susirinkę visi kaimelio žmonės ir visi gyvė jauną ir drąsų Hiavatą. Vadino jį vikriu ir puikiu medžiotuju.

Nuo tos puotos Hiavata ir tapo šauniausiu kaimelyje medžiotuju. Būdavo iššauna strėlę, o patsai ją veja, bėga ir pralenkia. Rankas Hiavata irgi turėjo tvirtas. Strėlių bent dešimts leidžia vieną paskui kitą; leidžia taip smagiai ir greitai, kad dar pirmoji nenukritus, lekia oru jau dešimtoji. Vardas Hiavatos pagarsėjo visoje apylinkėje. Pasidarė jis šauniausiu indėnu.

* * *

Kartą Hiavata grįžo iš ilgos kelionės. Grįžo jis iš savo apgaulingojo tėvo Vakario žemės, atkeršyjęs už padarytas skriaudas motinai Venonai ir už palikimą jo našlaičiu. Sugrįžęs po sunkių kovų, jaunuolis ilgai dūmojo susimąstęs ir tylėdamas. Sudūmojo jis gavėti ir melsti Gyvasties Valdovo ne sau laimės žvejyboje ir medžioklėje, bei pergalės pavojinguose kario žygiuose, bet gerovės savo tautai ir žmonijai.

Girioje prie Didžiųjų Marių Hiavata pasitātė iš žagarų triobelę, atsiskyrė nuo žmonių joje ir pradėjo gavėti. Pirmą gavėnios dieną jis išėjo pasivaikščioti girion. Tenai jis matė tankumynuose briedžius, matė urveliuose triūsiančius baltuosius triušius, matė kaip voveraitės traškina medžių drėvėse riešutus, matė kaip aukštai padangėje šiaurėn skrido žąsys į pelkes. Paskui užgirdo Hiavata burkuojančius fazanus ir susigraudinęs sušuko: "Gyvasties Valdove! Argi, štai, nuo šitų visų gyvulių ir paukščių priklauso mūsų laimė ir gyvybė!" Bet niekas neatsiliepė skambančioje girioje.

Antrą gavėnios dieną išėjo pasivaikščioti pakrantėmis Didžiųjų Marių po Muskodės pievas. Čia buvo pilna uogų, agrastų, braškių, įsilipusių į alksnius vynmedžių. Oru kvepėjo saldus kvapas, Hiavata vėl susigraudino ir vėl sušuko: "Gyvasties Valdove! Argi, štai, nuo jų priklauso mūsų laimė ir gyvybė?" Bet ir vėl niekas neatsiliepė.

Trečią gavėnios dieną Hiavata nuėjo pasėdėti ant marių kranto, prie skaidriųjų bangų. Vandenyje plaukiojo ešeriai, silkės okahavės, lydekos, jūrų vėžiai. . . Hiavata ir čia susigraudino ir neiškentęs sušuko vėl: "Gyvasties Valdove! Argi, štai, nuo šių žuvų priklauso mūsų laimė ir gyvybė?" Čia irgi niekas neatsiliepė.

Ketvirtą gavėnios dieną nebeėjo niekur. . . Išėjosi jis bejėgis triobelėje guolyje, pilnas neaiškių svajonių, lyg apsvaigęs ir liūdnas. Žiūri Hiavata primerkęs akis tolumon, į vaiskų vandens paviršių, į raudoną saulėlydį ir staiga iš kažkur atsiradusį išvydo jaunuolį, žengiantį išlėto artyn. Ugningam saulės atspindyje jaunuolio rūbas buvo žaliai geltonas. Jo plaukai auksiniai ir švelnūs, o nuo jo galvos nusvirę žalios plevėsuojančios plunksnos.

Priėjo jaunuolis artyn, sustojo triobelės dūrų angoje ir pažvelgė į nusilpusį Hiavatą. "O, Hiavata, danguje tavo maldos išklaustos, nes meldeis ne taip, kaip žmonės; neprąšei žvejyboje laimės ar medžioklėje vikrumo. Ne pergalės prąšei pavojinguose karo žygiuose, o gerovės savo tautai ir žmonijai."

—Mano vardas Mondaminas,—jaunuolis vis kalbėjo. —Aš kiekvieno žmogaus draugas, atėjau tavęs pamokyti, kaip per kovą ir per darbą tu pasieksi, ko maldauji. Atsikelk,

jaunuoli, nuo šakų lapotų guolio ir išėik su manim grūmtis!

Hiavata nukamuotas bado išėjo iš žagarų triobelės į saulėlydį ir stojo su svečiu į kovą. Vos spėjo Hiavata jį paliesti, pajuto savyje plazdant naują jėgą, naują drąsą, naują viltį ir gyvybę. Juo kova darėsi aršesnė, juo stipresnis ir tvirtesnis jautėsi mūsų Hiavata. Grūmės juodu iki gestančios saulės spinduliai visai sutemo, iki gervė šu-šu-gaha pelkyne graudžiai sudejavo, lyg iš skausmo, ar iš bado.

—Baikim!—tarė Mondaminas, šyptelėjęs Hiavatai. —O rytoj, kai leisis saulė, vėl ateisiu pasiristi.— Ir jis išnyko, lyg vandens lašelis, pasikėlė tartum rūkas.

Taip juodu dar du vakarus grūmėsi. Kai tik pasirodydavo prievakarį raudona saulutė, lyg žarija, pasirodydavo ir Mondaminas prie Hiavatos triobelės, lyg ta rasa, kurios niekas pasaulyje nemato, kaip ji atsiranda ir kaip ji išnyksta. Susiimdavo abu jaunuoliai ir grumdavosi, kol užgesdavo saulutės spinduliai, kol pelkėje gervė šu-šu-gaha pradėdavo klykti lyg iš bado.

Paskutinį vakarą baigus jiems grūmtis, Mondaminas šyptelėjo ir tarė:

—Rytoj mudviems reikės susiimti paskutinį kartą. Ir kai tu mane įveiksi, paklok man minkštą guolį ir tegu mano kaulus vilgo lietus ir saulė šildo. Nuvilk nuo manęs geltoną apdarą, nuplėšyk plunksnas ir užpurenęs žemę mane užkask. Žiūrėk, kad mano sapno nedrumstų nei raugės, nei kirmelės, nei jokis parazitas. Žiūrėk, kad čia nemedžiotų nei kagagis, nei juodasis varnas. . . Būdėk prie mano kapo, kol atbusiu, pakilsiu į saulę ir pasistiebsiu.

Nokomė pasigedo Hiavatos. Nunešė jam maisto, verkė ir prašė, kad jis liautųsi gavėjęs, kad nebekankintų savęs. Bet Hiavata nei neragavo nieko ir nei nepaklausė jos, o tik pasakė: "Nokome, palauk iki saulėleidžio, kol baigsis šviesioji diena."

Nokomė nieko nepešus grįžo namo verkdamas. Ji gailėjos Hiavatos, kad nusilpęs iš bado nenumirtų.

★

★

Laukai ir miškai nusidriekė šešėliai, o toli

ant vilningų bangų raudonavo baigdama leistis saulutė. Vakaras buvo čia pat. Hiavata už savo tautos ir žmonijos gerovę jau septinta diena gavėja, kamuojasi. Sėdi jis pamiškėje prie iš žagarų pasistatytos triobelės suvargęs ir nusilpęs. Laukia pasirodant Mondamino grūmtis paskutinį kartą su juomi.

Ir štai, atėjo Mondaminas apsirėdęs žaliai geltonu rūbu, galvą pasipuošęs plunksnomis. Sustojo prie triobelės dūrų ir laukia pasirodant Hiavatos. Nors Hiavata nusilpęs, išbadėjęs, bet išėjo grūmtis paskutinį kartą ryžtingas ir pilnas vilties.

Netikėsite. Sugriaudė, sumirgėjo ir susiliejo dangus ir tamsios girios. Hiavatos drąsualio širdis blaškėsi krūtinėje, tarsį pagautas žvėjo ešerys. Horizontas sukosi tartum ratas ugniaspalvis, tarytum žvelgė šimtai saulių, kaip jauni galiūnai grūmiasi. Ir, štai, žalioje pievelėje Hiavata liko vienas, pailsęs, uždusęs ir apsvaigęs nuo imtynių. O saulėlydžio pašvaistėje suveltais plaukais ir be plunksnų, apdrąskytas drabūžiais, priešais Hiavatą gulėjo žemėje nugalėtas ir nebegyvas Mondaminas.

Kaip buvo įsakyta, Hiavata iškasė kapą, nurengė Mondaminą ir užkasė žemėse. Paskui sugrižo pas Nokomę ir tuomi baigė gavėnią už savo tautos ir žmonijos laimę. Tačiau tos vietas, kur nugalėjo jaunuolį Mondaminą, Hiavata neužmiršo. Neužmiršo ir kapo, kur gulėjo palaidotas Mondaminas. Kas dieną Hiavata ėjo pabūdėti, kad ant kapo nepradėtų želti piktžolės, kad nepradėtų raustis kirmilai. Žemę irgi vis pureno ir pureno.

Pagalios iš po žemės pasirodė žalios daigelis. Paskum antras ir trečias. . . O prieš ateinant rudeniui išdidžiai pakilo aukštas, geltonspalvis kukūruzas. Hiavata netvėręs džiaugsmu sušuko: "Mondaminas! Taip, tai jis tautos ir žmonijos draugas!" Pasišaukė Nokomę, senį Jagą ir nuvedęs į tą vietą, kur išdygo kukūruzas, papasakojo jiems viską, — kaip jis grūmėsi, kaip laimėjo ir kaip jis gavo šią dovaną, amžiną žmogaus gerybę.

P. S. Žodis "mondaminas" indėnų kalboje reiškia—kukūruzas.

TVIRTO KALĖJIMO DIENOS VIENODOS

Eina ir eina vienodai kas dieną,
Eina bet kaip, padrikai, tai vis viena.

Užvakar, vakar taip pat ėjo vis,
Grupēm arba po du tris eilėmis.

Eis ir rytoj ir poryt, užporytą, —
Tiek jų prigrūsta, tirštai privaryta. . .
Ėjo ir eina, eis metų metus, —
Eisenai tai ir paliaubų nebus.

Jaunas, ir senas, ir sveikas, ir raišas,
Greitas, sulysęs, aptukęs, kaip maišas. . .
Panorama tatai rūščiai liūdna, —
Sielvartą, skausmą sudaro ana.

Reto galva aukštėliau kiek pakyla,
Reto akis tave durstels, kaip yla,
Reto kurio plaka lygiai širdis, —
Retas kuris save taip suvaldys,

Kad pasirodyt ramiai ir normaliai,
Pritinkamai savo protui ir valiai.
Lyg nusileido ant jų debesis,
Juodas, pritvinkęs ūkais ilgesys, —

Galvas, akis ir jų širdis apsuko
Tvaikas slopus šito tvankiojo ūko.
Taip, debesis tas pritvinkęs iš jų
Gėdos bailios, nemiegotų naktų, —

Ašarų, veidus kur jiems tebevilgo,
Vilčių blankių, iš jų lūkesčio ilgo,
Ilgesio laisvės, iš skausmo, vargų,
Gailesčio, rūpesčio, griebto staigu. . .

Niūrūs, prislėgti, subugę, neramūs,
Slanko būriais, kaip višteliai be mamos,
Šlaistos prie mūrų, prie sienų šaltų,
Stabtelia kiek ir vėl slenka kartu.

Žvilgtels baugia akimi vienas kitas:
Gal debesis bus bent kiek išdraikytas. . .
Žvilgtels viršun, palei mūrą, šalin, —
Žvilgtels baugiai savo tan debesin,

Kurs vis taip pat jį apsiautęs belaiko —
Ir vis laikys da kažin kurį laiką, —
Žvilgtels — ir vėl prisikuprins niūriai:
Prošvaistės lauks jo širdies sūkuriai, —

Laisvės ištroškus širdis ieškos godžiai, —
Kas suramins ją, paguos kieno žodžiai? . .

Slenka vienodai diena po dienos. . .
Kurs čia nēr buvęs, menkai težinos —

Tvirty kalėjimo griežtą režimą:
Stabtelk — ir tuoj tave nerimas ima.
Dienos vienodos, kaip sunkūs lašai,
Varva ir caksi visai panašiai.

Petras Krapas

Ligonis

Žolė nugeltus, pasišiaušus
Pajuda šiurvenama vėjo,
Nors diena visiškai išaušus,
Bet paniūros rūbą dėvėjo.

Sunkumu savo ruduo gaubia
Viską, ką gali užmatyt,
Kai vėjas taip rūščiai nusiaubia,
Kad baugu net jo ir klausyt.

Medžiai savo rūbus pakeičia,
Dengdamiesi kitom spalvomis.
Kaip noriai į laukus išeičia
Pavaikšiot ir kloniais, kalvomis.

Bet lova mane prirakinus
Neleidžia nuo jos pasikelti.
Negalė nestoja kankinus,
Neperstoja sąnarius gelti.

Baigėsi graži vasarėlė,
Gėlelės žydėti nustojo,
Viesulos siaubais pasikėlė:
Sođai ir miškai suvaitojo.

Ir mano širdis sužalota,
Sušlama taip, kaip sausas lapas,
Regis, jai bedugnė atklota
Ir tankiai vaidenasi kapas.

Bet geismas ligą nugalėti,
Atstumti mirimo artybę,
Buitį dar labiau pamylėti —
Man teikia ištvermę, tvirtybę. . .

A. Dagilis

KOLUMBAS: AMERIKOS ATRADĖJAS

KAZYS STEPONAVIČIUS

Spalio 12-ta tradiciniai švenčiama pagerbimui Amerikos atradėjo Kristupo Kolumbo.

Kadangi naujasis pasaulis, užvardintas Amerika, atrastas prieš 461 metus, tai apie to narsaus jūrų admirolo gyvenimą tikrų davinų turime mažai, bet spėliojimų ir legendų labai daug.

NEUŽSIPELNYTOS GARBĖS IESKOTOJAI

Nekurie tų laikų neužsipelnytos garbės troškėjai bandė reklamuotis, kad jie, o ne Kolumbas, buvo pirmieji atradime Amerikos. Leib Erickson ir Thorfiniu Karlesfoni garsinosi, kad jie netik perplaukė Atlantiką, bet buvo nukeliavę iki tai vietai, kur dabar yra Rhode Island valstija. Bet jie tik taip pasakojo. Kitokių davinų įrodymui neturėjo.

Amerigo Vispucci pasigarsino, būk jis keliais metais pirma Kolumbo atrado naują pasaulį, ir tą pasaulį užvardino savo vardu — Amerigo. Po kiek laiko patirta, kad tas Vispucci pasigarsinimas buvo tiksliai sufabrikuotas.

Pagal istorikų davinius, vardą Ameriką sugalvojo vokiečių jaunas mokslininkas, prirengdamas to laiko geografiją.

KOLUMBO SVAJONĖS

Kolumbas turėjo nesumušamų įrodymų, jog jam priklauso Amerikos žemės atradimo garbė. Jis ne pavienys, bet su dideliu būriu pagelbininkų—jūrininkų tą darbą atliko. Jis ir dienyne tos kelionės surašė, ko visi kiti nepadarė.

Kristupas Kolumbas gimė 1451 metais, Genoa mieste, Italijoje. Jo tėvas buvo mezgėjas, bet kiek vėliau įsigijo karčiamos biznį. Kristupas buvo vyriausias iš 5 Kolumbos vaikų, ir todėl jam prisiėjo nuo pat jaunystės sunkiai dirbti tėvo biznyje. Jis buvo apsukrus ir lavinimasi mylintis jaunuolis. Jo instinktyviu noru buvo patapti jūrininku. Dažnai jis lankydavosi laivų prieplaukoje, ir ten su jūrininkais diskutuodavo įvairias jūrininkystės problemas. Gražių ir skambių poemų Kristu-

pas yra parašęs apie jūrininkystę ir platųjį vandenyną.

Kai Kristupas sulaukė 20 metų amžiaus, jo tėvas subankrūtavo. Nuo tada Kristupas pradėjo savistovų gyvenimą. Jis važinėjo po kitus miestus ir dirbo įvairius darbus. Pagaliau susitiko bei įsimylėjo į simpatingą Filipą Perestrello, o 1478 metais apsivedė. Filipos tėvas buvo patyręs senas jūrininkas. Nuo jo Kolumbas daug ko jūrininkystės atžvilgiu pasimokė. Jis skaitė ir studijavo Marco Polo kelionių įspūdžius ir dažnai susirašinėdavo su tų laikų žymiu geografu Pagolo Toscanelli, kuris jam suteikdavo daug svarbios geografinės medžiagos.

TIKĖJIMAS Į NAUJAS ŽEMES

Kolumbas bestudijuodamas geografinius raštus, tvirtai įsitikino, kad vandeniui atnešami nuo vakarų šalies įvairūs augalai ir medžių skeveldros yra įrodymu, jog už tų vandenynų randasi žemė. Bet tą žemę pasiekti reikalinga netik pastangų, bet ir kapitalo, o Kolumbas buvo viso labo beturtis svajotojas. Jis savo įsitikinimus aiškino turtuoliams ponams ir karaliams, bet nė pas vienus nerado pritarimo. Kur tik kreipėsi, visur susilaukė, vietoje pritarimo, išjuokimus. Vieni jį vadino bepročiu svajotoju, o kiti, būk jis esąs bedievis, kuris velnio gundomas ryžtasi atrasti gamtos paslaptis, kas, jų supratimu, negalima.

Tuom laiku mirė jo pamylėtoji moteris, palikdama mažiuliuką sūnų. Nuo tada Kolumbas pasileido kelionėn į svetimas šalis. Per septynis metus trunkėsi ieškodamas pritarimo savo užmanymui. Per septynis metus vargo, badavo ir kentė išjuokimus, bet vilties nenustojo.

KOLUMBAS ISPANIJOJE

Atvykęs Ispanijon, Kolumbas užėjo į vienuolyną maldauti duonos savo išalkusiam jaunučiui sūnui. Čia jį pasitiko vienuolis ir pradėjo klausinėti atvykimo į šią šalį tikslo. Kolumbas drąsiai išpasakojo atvykimo sie-

kiaus, o tie jo pasakojimai suinteresavo vienuolį. Po šio pasikalbėjimo, to vienuolio pas-tangomis, Kolumbas dasigavo pas karalių Ferdinandą ir karalienę Isabellą. Po ilgo aiš-kinimo, Kolumbas įtikino karalių ir karalie-nę, kad jo planai gali būti naudingi ne vien pasaulio praplėtime, bet ir Ispanų tautai. To-dėl karalius pažadėjo Kolumbo ekspedicijai 7 laivus ir 120 žmonių.

PIRMOJI KELIONĖ

1492 metų rugpiūčio 3 d. Kolumbas išplau-kė į tolimą ir rizikingą kelionę naujų žemių ieškoti. Laivai buvo maži, mediniai, varomi vėjo ir vandens. Ispanijos sauszemio krantai greitai iš akių pranyko. Slinko dienos ir sa-vaitės, bet žemės nematyt! Jau du mėnesiai kelionėje, bet dar nė skraidančių paukščių ne-matyt. Jūrininkai nerimauja, o nekurie pradėjo agituoti nužudyti Kolumbą ir grįžti at-galios.

Pagaliau spalio 11 d. dar neišaušus, anksti rytą, jūrininkai išvydo pluduriuojant įvairių žolių, augmenų. Tai buvo pirmutinis ženklas, kad netoliese randasi žemė. Pas visus džiaug-smas neapsakytas!

Dar po kelių valandų plaukimo išvysta puiki sala su žaliuojančiais medžiais, o pa-krantėje matėsi vaikų, moterų ir vyrų, su į-vairių augalų lapais pasipuošusių arba visai nuogų. Tai buvo tos salos gyventojai, nematę civilizacijos. Sprendžiama, kad ta sala į pie-tus nuo Floridos buvo vakarinė Indija.

Salos gyventojai Kolumbą ir jo pagalbinin-kus pasitiko draugiškai. Jie laisvai leido Ko-lumbui tyrinėti saloje padėtį.

Sugrįžus Ispanijon, juos iškilmingai pasiti-ko karalius, karalienė ir gyventojai. Kartu Kolumbas parsivežė iš atrastos naujos žemės gyvulių, įvairių augalų ir keletą žmonių, ko-kių iki tol niekas nebuvo matę.

Dabar visi pamatė, kad Kolumbo svajonių planai buvo teisingi. Bet Kolumbas buvo iš I-talijos ateivis ir paprastas biedniokas. Todėl aukštasis Ispanijos luomas tos garbės Kolum-bui baisiai pavydėjo.

ANTROJI KELIONĖ

Antrai ekspedicijai karalius davė jau 17 laivų ir 12 šimtų žmonių, kurių tarpe buvo įsibriovę nemažai aukšto luomo ponų. Šiuom

sykiu keliauta nauju ruožtu ir atrasta didesni plotai žemių ir gamtiškų turtų. Tai buvo va-karų kontinentas — *Amerika*.

Sugrįžus iš antrosios kelionės, ponai pripa-sakojo karaliui visokiausių melagysčių prieš Kolumbą, būk jis slepia atrastus turtus ir ruošiasi būti tų turtų valdovu.

KOLUMBAS RETĖŽIUOSE

Pašauktas prie karaliaus pasiaiškinimui, Kolumbas išsiteisino, bet ponų pavydas dar labiau padidėjo. Jie pripasakojo karaliui tiek melagysčių, kad šisai paliepė valdžios perdė-tiniui Kolumbą areštuoti. Taip ir padaryta. Bobadila surakino jį geležiniais pančiais ir atgabeno pas karalių vėl pasiaiškinti. Kara-lius išklauses Kolumbo pasiteisinimą, paliepė jį iš retėžių paliuosuoti, bet panaikino visas jo įgytas prie gyvenimo privilegijas. Kolum-bas vėla tapo beteisiu vargšu.

Spaudžiamas susikrimitimų ir širdies skaus-mų, Kolumbas neilgai po to begyveno. Mirė 1506 metais, Seville mieste, Ispanijoje. Jo sūnus pagal tėvo prieš smertį pageidavimą, įdėjo graban tuos retėžius, kuriais jo tėvas buvo surakintas.

Tai tokio atlyginimo Kolumbas susilaukė už atradimą naujo pasaulio — Amerikos.

Kai Kolumbas mirė, tai vietinis Seville miesto laikraštis parašė:

“Pranešta, kad šiomis dienomis pasimirė buvęs jūrininkų admirolas Kristupas Kolum-bas.”

Tik po kiek laiko žmonės pradėjo suprasti Kolumbo teisingai užsitarnautus nuopelnus ir ponų gašlumus, dėl kurių jis taip skaudžiai nukentėjo.

KUR RANDASI JO PALAIKAI?

Kur dabar randasi palaidoti Kolumbo pa-laikai, tai ir vėl visaip spėliojama. Istorikas Marquis per 20 metų tyrinėjo ir rašo, kad po 7 metų, 1513 m., jo palaikai buvo Seville atkasti ir patalpinti Carthusian Monastery (kloštoriuje). Dar kiek vėliau buvo iš minė-to kloštoriaus atgabenti į Havaną, Kubą, ir paslėpti katedros sienoje.

1898 metais, laike Ispanijos-Amerikos ka-ro, ispanai, traukdamiesi iš Kubos, kartu išsi-vežė Kolumbo grabą ir patalpino Seville ka-tedroje.

N. A. NEKRASOVAS: POETAS-PATRIOTAS

DOC. ST. PALIULIS

Prieš 132 metu gimė didysis rusų tautos patriotas, demokratas, valstiečių revoliucijos dainius Nikolajus Aleksiejevičius Nekrasovas.

Jis kūrė tuo metu, kai Rusijoje pradėjo vystytis 19-to amžiaus 60—70-ųjų metų revoliucinės idėjos, kai pradėjo braškėti baudžiavinės santvarkos pagrindai. 19-to šimtmečio 60-aisiais metais Nekrasovas kaip poetas revoliucionierius stovėjo literatūrinės kovos priešakyje. Apie 20 metų jis redagavo pažan-

N. A. NEKRASOVAS

giausią to meto žurnalą „Sovremennik“, kuris buvo Černyševskio ir Dobroliubovo revoliucinių minčių tribūna. Vėliau buvo redaktorium žurnalo „Otečestvennyje Zapiski“, kuris tęsė „Sovremenniko“ revoliucinį darbą.

Pagrindinis Nekrasovo kūrinių turinys — sunkus valstiečių gyvenimas, jų kančios, jų begalinė kantrybė. Nekrasovas ryškiai ir teisingai atvaizdavo nepakeliamai sunkų darbininkų darbą („Geležinkelis“, „Prie Volgos“).

Jis kėlė aikštėn bajorų, valdančiųjų sluoksnių nedorybes, reikalavo socialinio teisingumo.

Kaip liaudies poetas Nekrasovas nenorėjo būti vien įvykių stebėtoju, nenorėjo stovėti nuošalyje. Jis kelia švieson ir plaka „lėbautojus, plepius dykinėtojus, kurių rankos buvo raudonos nuo žmonių kraujo.“ Poetas skuba, veržiasi į stovyklą, kur „žmonės žūsta už didįjį meilės reikalą.“ Tatai parodo eilėraščiai, skirti Dobroliubovui, Černyševskui, jo poema apie ruses moteris — dekabristų žmonas ir kt.

Nekrasovas buvo vienas mėgiamiausių Lenino poetų. Krupskos liūdijimu, Leninas kone visus jo eilėraščius mokėjo atmintinai. 1907 m. Leninas rašė: „Dar Nekrasovas ir Saltykovas mokė Rusijos visuomenę po suglostyta ir sulaižyta dvarininko baudžiavininko apšvietimo išore skirti grobuoniškus jo interesus, mokė neapkėsti panašių tipų veidmānystę ir beširdiškumą. . .“

Nekrasovas tikėjo liaudies jėgomis. Jis žinojo, kad Rusija „bejėgė“ ir „neturtinga“ tiktai tol, kol liaudis dvarininkų ir kapitalistų prislėgta. Jis svajojo „savo tėvynę pamatyti laisvą, išdidžią ir laimingą“ („Bajuški-baju“).

Aplink Nekrasovą, kaip ir apie Černyševskį bei Dobroliubovą, spietėsi poetai, revoliucionieriai demokratai ir mokėsi iš jo.

N. A. Nekrasovas gimė 1821 m. gruodžio 4 d. Jo tėvas buvo karininkas. Pasitraukęs iš kariuomenės, apsigyveno su šeima Jaroslavo gubernijoje, savo dvare Griešniove, ant didžiosios Volgos kranto. Čia būsiamasis rašytojas praleido savo vaikystę.

Nekrasovo dvare buvo įsigalėję žiaurūs papročiai. Iš pat mažens būsiamasis poetas stebėjo baudžios baisybes: nežmonišką baudžiauninkų vargą, neribotą pono ir jo tarnų savivaliavimą, baudžiauninkų plakimą. Poeto tėvas buvo žiaurus ir pasileidęs dvarininkas. Eilėraštyje „Gimtinė“ poetas jį vadiną „paniurusiū tamsuoliū.“

Kitokia buvo poeto motina: kilnios šir-

dies, gera, protinga, kultūringa moteris. Ji išmokė savo sūnų nekęsti baudžiamos, mylėti darbo žmones, pasitikėti jais. Ji įkvėpė savo sūnui meilę literatūrai, muzikai.

Nebaigusį gimnazijos 1838 m. tėvas jį išsiuntė į Peterburgą, kad stotų į kadetų korpusą. Bet poeto neviliojo karo mokykla. Prieš tėvo valią jis įstojo į universitetą laisvu klausytoju. Tėvas nutraukė pašalpą, ir sūnus atsidūrė didžiausiame varge.

Iki 40-ųjų metų vidurio jis buvo parašęs ir išspausdinęs nemaža eilėraščių, vėdevilių, recenzijų, apsakymų. Tačiau šiuose kūriniuose poetas dar neišreiškė pažangių minčių. Didysis rusų kritikas Bielinskis domėjosi Nekrasovo kūryba, padėjo poetui susirasti tikrą kūrybos kelią. 40-ųjų metų viduryje pasirodo tokie Nekrasovo eilėraščiai, kaip "Kelyje," "Gimtinė," kurie Bielinskiui ir kitiems demokratiškai nusiteikusiems skaitytojams padarė didelį įspūdį. Nekrasovas įstojo į Bielinskio būrelį, susipažino su įžymiaisiais to laiko literatais. Jie kalbėdavos apie liūdną Rusijos tikrovę, apie literatūros reikšmę.

50-ųjų metų pabaigoje ir 60-ųjų pradžioje, kai griuvo, iro baudžiaminė santvarka, Nekrasovas parašė visą eilę eilėraščių, kurie įeina į rusų literatūros aukso fondą: "Poetas ir pilietis," "Bielinskis," "Nelaimingieji," "Apmąstymai prie paradinių durų," "Daina Jeriomuškai," "Valstiečių vaikai," "Žaliasis gaudesys" ir kt.

Nekrasovo redaguojamas žurnalas "Sovremennik" baudžiaminėms reformoms nepriitarė. Jis netikėjo, kad valstiečius galima išlaisvinti "iš viršaus," t. y. caro, jo ministerių ir dvarininkų pastangomis. Nekrasovas laikėsi vienos nuomonės su Černyševskiu bei Dobroliubovu. Jie žinojo, kad tokiomis "reformomis" dvarininkai savęs nenuskriaus, o tik liaudį apgaus. Jie reikalavo panaikinti baudžiamą "iš apačios," t. y. liaudies revoliucijos keliu. Ir jie nesuklydo: caro "reformomis" valstiečiai buvo negailestingai apgrobti. Tatai puikiai atspindi Nekrasovo kūryboje, ypač jo didžiojoje poemoje "Kam Rusioje gera gyventi."

Svarbiausią vaidmenį šioje nuostabioje poemoje vaidina valstietis. Jis tarsi teisėjas, kuris teismo proceso metu stengiasi išaiškinti, "Kas Rusioje linksmi, laisvai gyvena?" Tai

pirmas atsitikimas rusų literatūroje, kai taip realistiškai įvertintas darbo valstiečio gyvenimas liaudies požiūriu.

Gyvame žmonių, vaizdų judesyje atsiskleidžia prieš mūsų akis nuskurdusio kaimo panorama. Valstiečiai nudrįskę, alkani, paskendę savo kasdieniniuose rūpesčiuose:

Vienplaukiai mes saulutėje,
šlapi nuo dumblo, prakaito,
Viksvynuose supiaustyti,
Piktų uodų sukandžioti,
Ištinę, kruvini. . .

Ponai karietomis važinėja, lupa iš žmonių pinigų, kankina juos nepakeliamu darbu. Bažnyčia ponus laimina.

Tačiau Nekrasovas parodo, kad liaudies engėjams nepavyko nuslopinti muziko žmoniškumo, išsivadavimo jausmo. Jo širdyje auga pasipriešinimo jausmas. Baudžiauninkas Savelijus su draugais plėšrų poną gyvą užkasė duobėje. Išvargęs keturiasdešimt metų ištremtyje, sugrįžęs į tėviškę, senelis Savelijus su pasididžiavimu sako: "Taip, esu katorgininkas, kleimuotas, bet ne vergas!"

Kovodamas su liberalais, "plepiais dykinėtojais" ir liaudies apgaudinėtojais, Nekrasovas poemoje atvaizduoja tikrą liaudies gynėją, baudžiauninkės gimdytą, "ašaromis išmaitintą" Grišą Dobrosklonovą. Sunkus ir vargingas buvo jo kelias į mokslą, bet garbingas. Jis patriotas, revoliucionierius, kovoją dėl liaudies išsivadavimo. Poetas supranta, kad Griša ne vienas, paskui jį seka "nesuskaičiuojami pulkai", kad tai "nesutriuškina jėga." Didžiausia laimė, Nekrasovo manymu, yra kovoti dėl pavergtųjų laimės. Tokia yra ir visos poemos prasmė.

Stambiausiuose savo kūriniuose, pav., minėtoje poemoje arba "Amžininkuose," Nekrasovas plačiai demaskuoja buržuazijos išnaudojamąjį vaidmenį. Sparčiai augančio kapitalizmo laikus Nekrasovas apibūdina taip:

Buvo laikų blogesnių,
Bet nebuvo niekšiškesnių.

Nekrasovas paniekinamai kalba apie pirklis, vertelgas, kaimo buožes.

Paskutiniame savo kūrybos laikotarpyje, 70-aisiais metais, Nekrasovas spausdina savo žymiausias istorines-revoliucines poetas:

“Senelis,” “Rusų moterys,” “Nesenas laikas.” Jose atspindi revoliucinių pažangiųjų idėjų vystymasis, pradedant dekabristais, Bielinskiu, Petraševskiu, baigiant Dobroliubovu, 70-ųjų metų revoliucionieriais. Poemoje “Rusų moterys” nepaprastai ryškiai ir poetiškai pagerbti revoliucionieriai dekabristai.

Nekrasovas kaip poetas demokratas savo kūryboje atvaizdavo rusų liaudies nenugalimumą. Jis išaukštino tuos, kurių “kojos basos ir krūtinė vos tepridengta.”

Elegiškais, vietomis pesimistiškais tonais skamba jo nuostabioji poema “Šaltis raudonanosis.” Apibūdindamas poreforminį kaimą, poetas sako: “Čia neverkia vien tik akmenys.” Bet kaip iškelta čia liaudies jėga, kaip išaukštinta dirbančioji moteris! Ir autorius džiaugiasi, kad tokios darbo gražuolės rusiškame kaime — ne retenybė.

Nekrasovas puikiai suprato, kad kolkas valstiečių masės užitos, politiškai nesąmoningos. Carinė reakcija triuškina stichinius valstiečių maištus.

Poetas neabejojo, kad ateis laikas, ir nesuskaitomos liaudies masės sukils, parodys galingą jėgą. Vergovės metu liaudis išsaugoją “laisvą širdį, auksinę širdį.” Rusija “neturtinga, užuita;” kol kas ją slėgia pavergėjai — išnaudotojai. “Motinėlė — Rusia” bus turtinga ir galinga, kai nusikratys pavergėjais. Tokia revoliucinė prasmė yra jo genialios dainos “Rusija.”

Ne tik tematika, bet ir savo pažiūromis į meną Nekrasovas buvo revoliucionierius. Visus gyvenimo reiškinius jis vertino iš liaudies gerovės pozicijų. Jis šventai laikėsi revoliucinių demokratų teiginio — menas liaudžiai. Eilėraštyje “Poetas ir pilietis” Nekrasovas aiškiai pasisako prieš meno apolitiškumą, prieš “menas — menui” teoriją. Svarbiausias kiekvieno žmogaus uždavinys rūpintis liaudies gerove, mylėti tėvynę:

Gali poetu ir nebūt,
Tačiau piliečiu — turi būt.

O kas pilietis? Jis ir bus
Tėvynę mylintis sūnus.

Nekrasovo kūryba turėjo milžinišką įtaką išsivadavimo judėjimui, padėjo auklėti revoliucinius kovotojus prieš carinę Rusiją, turėjo didelę reikšmę vėlyvesnei rusų ir kitų tautų poezijai. Į lietuvių kalbą Nekrasovas pradėta versti dar 19-tajame šimtmetyje.

Nekrasovo kūryba giliai veikė Lietuvos poetus savo demokratinėmis, revoliucinėmis mintimis. Iš jos semiasi meistriškumo, minties gilumo, nuoširdumo šių dienų poetai bei rašytojai, kai jau pasiekti Nekrasovo troškimai, kai liaudis nusikratė savo engėjais, kai didžioji Nekrasovo tauta drauge su kitomis broliškomis tarybinėmis tautomis sėkmingai stato didingą komunizmo pastatą.

Klaidų pataisymas

1952 m. paskutiniame (4-tame) šviesos numeryje įsiskverbė į eilėraščius keletas techninių klaidų, kurias tenka atitaisyti.

Eilėraštyje “Kaina Jo Keršto” (103 psl.) pirmojoje stanzoje ir pirmojoje eilutėje vietoj “žilagalvio,” turi būti *žilagūrio*. Antroje kolumnoje trečiosios stanzos antroje eilutėje vietoje “išbruko,” turi būti *išburbino*. Šeštosios stanzos antroje eilutėje vietoje “prekvietę,” turi būti *prekyvietę*. Dešimtosios stanzos antroje eilutėje vietoje “nesuspėjo,” turi būt — *nebesuspėjo*. Ant 104-to puslapio pirmosios kolumnos septintoje stanzoje vietoje “Kaliforninjon,” turi būti — *Kalifornijon*. Vienuoliktoj stanzoj vietoj “policijai,” turi būt — *polic'jai*. Antrosios kolumnos paskutinėje stanzoje vietoje “teismas,” turi būt — *teismai*.

Eilėraštyje “Rūstūs šie mūrai” (120 psl.) antrosios stanzos antroje eilutėje vietoje “beverdžio,” turi būti — *bevardžio*. Trečiosios stanzos paskutinėje eilutėje vietoje “Liūdesio,” turi būti — *Liūdesio*.